

ความต่างของสระสั้นยาว e-ee : ลักษณะและการปรากฏ
ของรูปเขียนแทนเสียงสระ

ในบทนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงรูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee โดยมีหัวข้อที่จะกล่าวถึง ได้แก่ ลักษณะของรูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee การปรากฏของรูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee ในสมัยต่าง ๆ ประเภทของคำที่ใช้รูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee การแปรเปลี่ยนของรูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee การปรากฏคู่เทียบรูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee และอภิปรายการเกิดความต่างของสระสั้นยาว e-ee นอกจากนี้ยังจะได้แสดงตารางตัวเลขเปรียบเทียบจำนวนคำที่ปรากฏรูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee ในเอกสารแต่ละสมัยไว้ด้วยเพื่อให้เห็นการปรากฏของรูปเขียนแทนเสียงสระอย่างชัดเจน

ลักษณะของรูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee

รูปเขียนที่ใช้แทนเสียงสระ e-ee ในภาษาไทยที่พบในข้อมูลตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยปัจจุบันมีอยู่ 4 รูป ซึ่งแบ่งตามการปรากฏในโครงสร้างพยางค์เปิดหรือพยางค์ปิด (โปรดดูคำนิยามที่หน้า 5-6) ได้ดังนี้

1. รูปเขียนที่ใช้แทนเสียงสระ e-ee ในพยางค์เปิด มี 2 รูป ได้แก่

<-> เช่น รูปเขียนแทนเสียงสระในคำ เข เพ่ เบ้ เจ้ เก้ เกเร
โ้ยเฮ้ รูปเขียนนี้มีรูปเพียงรูปเดียว

<-ะ> เช่น รูปเขียนแทนเสียงสระในคำ เบะ เอ๊ะ เกะกะ สะเต๊ะ
รูปเขียนนี้มีเพียงรูปเดียว

2. รูปเขียนที่ใช้แทนเสียงสระ e-ee ในพยางค์ปิด มี 2 รูป ได้แก่

<e-x> เช่น รูปเขียนแทนเสียงสระในคำ *เกมท์* *แข่ง* *เค็ก* *เจ็ง* *เอ็ง*
ประเทศ รูปเขียนนี้มีเพียงรูปเดียวและอาจมีรูปวรรณยุกต์ด้วยหรือไม่ก็ได้

<ē-x> เช่น รูปเขียนแทนเสียงสระในคำ *เห็ด* *เพ็ง* *เ็น* *กระเด็น*
ตะเข็บ และผู้วิจัยได้จัดให้รูปเขียนอื่นอีก 8 แบบ ได้แก่ <e-x̄> <ē-x̄> <ē-x̄> <ē-x̄>
 <ē-x̄> <ē-x̄> <ē-x̄> <ē-x̄> เป็นรูปเขียนที่ใช้เหมือนกับรูปเขียน <ē-x> ด้วย ตัวอย่างคำ
 ที่ใช้รูปเขียนอีก 8 แบบ ได้แก่

- <ē-x̄> เช่น เหล็ก
- <ē-x̄> เช่น สมเด็จ สำเรจ
- <ē-x̄> เช่น เต็ม เทน
- <ē-x̄> เช่น เป็ด เร้ว
- <ē-x̄> เช่น เลิน เหมิน
- <ē-x̄> เช่น เปจ้ เมจ้
- <ē-x̄> เช่น เมดจี้ เบดเสรจี้
- <ē-x̄> เช่น เทจ้ สมเดจ้

การที่ผู้วิจัยจัดให้รูปเขียนทั้ง 8 แบบเป็นรูปเขียนกลุ่มเดียวกับรูปเขียน <ē-x> นั้น
 ก็เนื่องจากพบว่าคำที่เคยมีรูปเขียนทั้ง 8 แบบ ได้แปรเปลี่ยนรูปเขียนแทนเสียงสระเป็นรูปเขียน
 <ē-x> แล้วในภาษาไทยปัจจุบัน

การปรากฏของรูปเขียนแต่ละรูปในกลุ่ม <ē-x> ในเอกสารแต่ละฉบับตั้งแต่สมัยอยุธยา
 จนถึงสมัยปัจจุบันแตกต่างกัน ดังแสดงในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 : แสดงการปรากฏของรูปเขียนกลุ่ม <เ-็x> ที่ปรากฏในเอกสาร 5 สมัย

รูปเขียน	สมัยและเอกสาร									
	สุโขทัย	อยุธยา			รัตน.ต้น		รัตน.กลาง		ปัจจุบัน	
		โบราณ	โกษา	ป่า โมกข์	ก.ม. 3ดวง	จ.ม. ร.3	สีพะ	พจน. 110	พจน. 120	พจน. 2470
<เ-็x>	+	+								
<เ-x>		+								
<เ-็x>		+				+	+			
<เ-็x>						+				
<เ-x>					+		+			
<เ-x>					+	+				
<เ-x>					+	+				
<เ-็x>					+	+				
<เ-x>					+	+	+	+	+	+

สำหรับการนำรูปเครื่องหมายอื่นมาใช้เหมือนกับรูปเครื่องหมายไม้ไตคู่ ผู้วิจัยมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้รูปเครื่องหมายต่าง ๆ ดังนี้

รูปเครื่องหมายฝนทองหรือไม้เอก แม้จะปรากฏในปัจจุบันนี้ว่าเป็นรูปเครื่องหมายที่ใช้เขียนแทนเสียงวรรณยุกต์เอก แต่ผู้วิจัยคิดว่าครั้งหนึ่งรูปเครื่องหมายนี้น่าจะเคยถูกใช้เพื่อแสดงลักษณะทางเสียงบางประการด้วย ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่ารูปเครื่องหมายนี้น่าจะใช้เพื่อแสดงเสียงที่ลงเสียงไม่หนัก (unstressed) เนื่องจากผู้วิจัยได้พบว่าหนังสือจินตามณีฉบับสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ (กรมศิลปากร, 2514:209) กล่าวถึงการใช้รูปเครื่องหมายไม้เอกไว้ประการหนึ่งว่า "ไม้เอกเป็นคำสูงชื่อสุริยมณฑลใส่ที่อักษรตัวใด ออกอักษรตัวนั้นเป็นละหุด้วย" และผู้วิจัยยังได้พบว่ามีการใช้รูปเครื่องหมายนี้ในคำที่ปรากฏในประวัติโกษาปาน เช่น *ทะเล ช่อเฒ่า พ่หนัง ตลอด*

ราชการ ข้าพเจ้า และในคำที่ปรากฏในจดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 เช่น ถวาย ผนวช สักจน
สระบุรี รุกา มัณเฑาะว์ กลาง ซึ่งจะเห็นว่าในปัจจุบันพยางค์ที่มีการใช้รูปเครื่องหมายฝนทองกำกับ
ไว้ในคำเหล่านี้ล้วนเป็นพยางค์ที่ลงเสียงไม่หนักทั้งสิ้น

ในการศึกษาของ อิงอร สุพันธ์วิเศษ (2527:567-569) พบว่า คำพยางค์ที่มีเสียงสั้น
และใช้เครื่องหมายไม้ไต่คู้กำกับในปัจจุบัน คือ กิ ซึ่งเป็นคำแรกที่พบว่ามีการใช้เครื่องหมาย
ไม้ไต่คู้ ปรากฏในพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ พ.ศ.2223 สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
เคยเป็นคำที่ใช้รูปเครื่องหมายฝนทองกำกับมาก่อน คือ กั นอกจากนี้ยังพบว่าในสมัยกรุงธนบุรี
จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น คำ กิ อาจเขียนเป็น กั หรือ กี้ ก็ได้ อิงอรจึงสันนิษฐานว่ารูป
เครื่องหมายฝนทอง ที่กำกับคำ กั ค่อย ๆ พัฒนามาจนเป็นรูปไม้ไต่คู้ " และมีการใช้รูป
เครื่องหมายนี้มาจนกระทั่งปัจจุบัน

เกี่ยวกับคำ กิ นี้ผู้วิจัยได้พบว่าในสมัยสุโขทัยมีคำ กั "กิ" ปรากฏในข้อมูลซึ่งผู้วิจัย
สันนิษฐานว่าคำนี้อาจจะออกเสียงสระอออกเช่นเดียวกับคำว่า พั "พ่อ" ทั "ท่อ" และมีเสียง
วรรณยุกต์เอก หรืออาจจะเป็นคำที่ลงเสียงไม่หนักก็ได้เพราะในสมัยเดียวกันนี้ยังมีคำอีกคำหนึ่ง
ซึ่งมีรูปเขียนเหมือนกับ กั "กิ" คือ กั "ก่อ" การที่คำ พั "พ่อ" ทั "ท่อ" กั "ก่อ" เปลี่ยน
รูปสระเป็น <-o> ในสมัยปัจจุบันทั้งสามคำ แต่ กั "กิ" เปลี่ยนรูปเป็น กี้ ประกอบกับหลักฐาน
ที่พบว่ามีการใช้รูปเครื่องหมายฝนทองกำกับพยางค์ที่ปัจจุบันลงเสียงไม่หนักดังกล่าวแล้วในตอนต้น
ทำให้ผู้วิจัยคิดว่าการใช้รูปเครื่องหมายฝนทองกำกับคำ กั "กิ" นั้นน่าจะเป็นการใช้เครื่องหมาย
เพื่อแสดงการลงเสียงไม่หนัก ซึ่งโดยปกติเสียงที่ไม่หนักมักเป็นเสียงสั้นด้วย และรูปเครื่องหมาย
ฝนทองที่ถูกนำมาใช้กับรูปสระ <-x> ก็น่าจะเป็นการใช้เพื่อแสดงเสียงไม่หนักของสระ หรือ
บางที่อาจจะเป็นการแสดงเสียงสั้นของสระก็เป็นได้

รูปเครื่องหมายไม้โท " ที่ใช้ร่วมกับรูปเขียน <-x> ในคำที่ปัจจุบันนี้ใช้รูปเขียน
<-x> ปรากฏในข้อมูลตั้งแต่ตอนปลายสมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น คำที่มีการใช้รูป
เครื่องหมายนี้กำกับมีเพียง 3 คำได้แก่ เบ็ด เร้ว แจก ส่วนรูปเครื่องหมายไม้ตรี " ที่ใช้ร่วม
กับรูปเขียน <-x> ในคำที่ปัจจุบันนี้ใช้รูปเขียน <-x> ปรากฏในข้อมูลสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

และช่วงต้นของสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง คำที่มีการใช้รูปเครื่องหมายนี้กำกับมีเพียง 2 คำ ได้แก่ *เส้น เหมัน* อย่างไรก็ตาม ในสมัยเดียวกันนี้ คำ 3 คำ คือ *เบ็ด เร็ว เหมัน* มีการใช้รูปเขียน <เ-ข> ด้วย ผู้วิจัยสันนิษฐานว่ารูปเครื่องหมายไม้โทและไม้ตรีอาจถูกนำมาใช้แทนรูปเครื่องหมายไม้ไต่คู้ เนื่องจากในระบอบเวลานั้นการใช้รูปเครื่องหมายไม้ไต่คู้ยังไม่แน่นอน

สำหรับเครื่องหมายไม้หันอากาศ นั้นมีลักษณะการใช้ประการหนึ่ง คือ ใช้เป็นรูปเครื่องหมายเขียนข้างบนแทนรูปเครื่องหมายวิสรรชนีย์ ๖ หรือสระอะเมื่อสระอะมีตัวสะกด * (อุปกิตศิลปสาร, พระชา; 2497:4) กำธร สกักรกุล (2527:104-5) เสนอไว้ว่าลักษณะการใช้รูปเครื่องหมายไม้หันอากาศในคำที่มีสระ เ-ะ และมีตัวสะกด เป็นการใช้นั้นรูปเครื่องหมายวิสรรชนีย์ที่ปรากฏในรูปสระนั้นนั่นเอง **

จากการพิจารณาข้อมูลพบว่ามีคำเพียงคำเดียวที่ใช้รูปเครื่องหมายไม้หันอากาศในคำที่ปัจจุบันมีการใช้รูปเครื่องหมายไม้ไต่คู้คือ *เหล็ก* อย่างไรก็ตามผู้วิจัยพบว่าในเอกสารอื่นที่ผู้วิจัยไม่ได้ใช้เก็บข้อมูลนั้นยังมีคำอื่นที่ใช้รูปเครื่องหมายไม้หันอากาศในคำที่ปัจจุบันนี้ใช้รูปเครื่องหมายไม้ไต่คู้ เช่น

เจ็บ (สมุดข่อยเอกสารตัวอย่างอักษรสมัยรัชกาลที่ 1) ***

เป็น (A Grammar of the Thai) ****

* เช่น แทนที่จะเขียน *กะย* ก็เขียน *กัย*

** เช่น *เด็ย* ควรจะมีรูปสระเป็น <เ-ะ> ซึ่งถ้าใช้รูปสระเช่นนั้นคำนี้ก็จะมามีรูปเป็น

<เละบ>

*** ภาพถ่ายสำเนาสมุดข่อย ตัวอย่างอักษรสมัยรัชกาลที่ 1 ตีพิมพ์ใน กำธร สกักรกุล (2527:112)

**** ภาพถ่ายสำเนาหนังสือ A Grammar of the Thai ตัวอย่างลายมือในหนังสือ โทษสมัยปลายอยุธยา ตีพิมพ์ใน กำธร สกักรกุล (2527:127)

การที่รูปเครื่องหมายไม้หันอากาศ มีลักษณะการใช้เหมือนกับรูปเครื่องหมายไม้ไต้คู้ทำให้ผู้วิจัยคิดว่า รูปเครื่องหมายไม้หันอากาศเป็นรูปเครื่องหมายอีกรูปหนึ่งที่ถูกนำมาใช้ในระยะเวลาที่การใช้เครื่องหมายไม้ไต้คู้ยังไม่แน่นอน

การศึกษาของอิงอร สุพันธ์วุฒิ (2527:566) ยังพบด้วยว่าในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีการใช้เครื่องหมายอื่นเท่ากับเครื่องหมายไม้ไต้คู้ ได้แก่ เครื่องหมาย " เช่น เสรีจิว้าเพ็ญ และเครื่องหมาย ' เช่น เสรี ซึ่งรูปเครื่องหมายเหล่านี้ผู้วิจัยพบในข้อมูลที่ใช้ศึกษาเช่นกัน

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการที่มีการใช้รูปเขียนหลายแบบในลักษณะเดียวกับรูปเขียน $\langle \bar{e}x \rangle$ อาจเนื่องมาจากในระยะเวลาแรก ๆ ยังไม่มีการกำหนดใช้เครื่องหมายไม้ไต้คู้เขียนเท่ากับรูปสระเพื่อแสดงลักษณะบางประการของสระ แต่มีความจำเป็นจะต้องแสดงลักษณะนั้น ๆ จึงต้องนำเอารูปเครื่องหมายอื่น ๆ ที่เคยใช้ทำหน้าที่อย่างอื่นมากำกับรูปสระไปก่อน เมื่อมีการกำหนดใช้รูปเครื่องหมายไม้ไต้คู้อย่างแน่นอนแล้ว จึงเลิกใช้เครื่องหมายอื่น ๆ เสียเพื่อมิให้เกิดความสับสนอีกต่อไป ในปัจจุบันนี้จึงมีเฉพาะรูปเขียนแบบ $\langle \bar{e}x \rangle$ เพียงรูปเดียวเท่านั้น

อนึ่ง การที่อิงอรสันนิษฐานว่ารูปเครื่องหมายไม้ไต้คู้เป็นรูปที่พัฒนามาจากเครื่องหมายฝนทอง ประกอบกับผู้วิจัยมีข้อสันนิษฐานว่า รูปเครื่องหมายฝนทองเป็นรูปเครื่องหมายที่เคยใช้เพื่อแสดงเสียงไม้หนักมาก่อนและโดยปกติเสียงไม้หนักก็จะเป็นเสียงสั้นด้วยนั้น ทำให้ผู้วิจัยสันนิษฐานว่ารูปเครื่องหมายไม้ไต้คู้ที่ใช้ประกอบกับรูปเขียนแทนเสียงสระเป็นรูปเครื่องหมายที่แสดงเสียงสั้นของสระนั่นเอง

การปรากฏของรูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee ในสมัยต่าง ๆ

จากการพิจารณาข้อมูลในสมัยต่าง ๆ พบว่ารูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee ทั้ง 4 แบบ คือ <e-> <e-x> <ē-x> <e-ē> มีการปรากฏแตกต่างกันซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงการปรากฏของรูปเขียนตามลำดับเวลาดังนี้

1. สมัยสุโขทัย มีรูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee ปรากฏ 2 แบบ คือ <e-> และ <e-x>

<e-> ปรากฏในเอกสารทั้งสามฉบับ

<e-x> ปรากฏในเอกสารทั้งสามฉบับ

2. สมัยอสุทธยา มีรูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee ปรากฏ 3 แบบ คือ <e-> <e-x> <ē-x> โดยที่รูปเขียน <e-x> มีการปรากฏแปรกับรูปเขียน <ē-x> ด้วย

<e-> ปรากฏในเอกสารเพียงสองฉบับ คือ เอกสารโบราณ และ ประวัติโกษาปาน แต่ไม่ปรากฏในศิลาจารึกป่าโมกข์

<e-x> ปรากฏในเอกสารสมัยนี้ทั้งสามฉบับ

<ē-x> ปรากฏในประวัติโกษาปานเพียงฉบับเดียวเท่านั้น รูปเขียนกลุ่ม <ē-x> ที่ใช้ในสมัยนี้มี 3 แบบได้แก่ <ē-x> <ē̄-x> <ē̇-x>

<e-x>~<ē-x> ปรากฏในเอกสารโบราณและประวัติโกษาปาน การปรากฏแบบนี้ไม่พบในศิลาจารึกป่าโมกข์

3. สมัชรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีรูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee ปรากฏ 4 แบบ คือ <e-> <e-ะ> <e-x> <เ็-x> โดยที่รูปเขียน <e-x> มีการปรากฏแปรกับรูปเขียน <เ็-x> ด้วย

<e-> ปรากฏในเอกสารทั้งสองฉบับ

<e-ะ> ปรากฏในเอกสารทั้งสองฉบับ แต่พบเพียงฉบับละ 1 คำ

<e-x> ปรากฏในเอกสารทั้งสองฉบับ

<เ็-x> ปรากฏในเอกสารทั้งสองฉบับ รูปเขียนกลุ่ม <เ็-x> ที่ใช้ใน สมัชรัตน 7 แบบ ได้แก่ <เ็-x> <เ็-x̣> <เ็-x̣̣> <เ็-x̣̣̣> <เ็-x̣̣̣̣> <เ็-x̣̣̣̣̣> <เ็-x̣̣̣̣̣̣>

<e-x>~<เ็-x> ปรากฏในเอกสารทั้งสองฉบับ

4. สมัชรัตนโกสินทร์ตอนกลาง มีรูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee ปรากฏ 4 แบบ คือ <e-> <e-ะ> <e-x> <เ็-x> โดยที่รูปเขียน <e-> มีการปรากฏแปรกับรูปเขียน <e-ะ> และ รูปเขียน <e-x> มีการปรากฏแปรกับรูปเขียน <เ็-x> ด้วย

<e-> ปรากฏในเอกสารทั้งสามฉบับ

<e-ะ> ปรากฏในเอกสารทั้งสามฉบับ

<e-x> ปรากฏในเอกสารทั้งสามฉบับ

<เ็-x> ปรากฏในเอกสารทั้งสามฉบับ รูปเขียนกลุ่ม <เ็-x> ที่ปรากฏใน สัพพะจะนะพะสาไทมี 3 แบบ คือ <เ็-x> <เ็-x̣> <เ็-x̣̣> โดยรูปเขียน <เ็-x> มีการปรากฏมากที่สุด ส่วนรูปเขียนที่ปรากฏในเอกสารอีกสองฉบับมีเพียงแบบเดียว คือ <เ็-x>

$\langle \text{e-} \rangle \sim \langle \text{e-} \rangle$ ปรากฏเฉพาะในพจนานุกรม ร.ศ.120 เพียงฉบับเดียว และพบเพียง 1 คำเท่านั้น

$\langle \text{e-x} \rangle \sim \langle \text{e-x} \rangle$ ปรากฏในเอกสารทั้งสามฉบับ

5. สมัยปัจจุบัน มีรูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee ปรากฏ 4 แบบ คือ $\langle \text{e-} \rangle$ $\langle \text{e-} \rangle$ $\langle \text{e-x} \rangle$ $\langle \text{e-x} \rangle$ โดยรูปเขียน $\langle \text{e-x} \rangle$ มีการปรากฏแปรกับรูปเขียน $\langle \text{e-x} \rangle$ ด้วย

$\langle \text{e-} \rangle$ ปรากฏในเอกสารทั้งสองฉบับ

$\langle \text{e-} \rangle$ ปรากฏในเอกสารทั้งสองฉบับ

$\langle \text{e-x} \rangle$ ปรากฏในเอกสารทั้งสองฉบับ

$\langle \text{e-x} \rangle$ ปรากฏในเอกสารทั้งสองฉบับ รูปเขียนกลุ่ม $\langle \text{e-x} \rangle$ ที่ปรากฏในสมัยนี้มีเพียงรูปเดียว คือ $\langle \text{e-x} \rangle$

$\langle \text{e-x} \rangle \sim \langle \text{e-x} \rangle$ ปรากฏเฉพาะในพจนานุกรม พ.ศ.2525 เท่านั้น

จากการศึกษาการปรากฏของรูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee ทั้ง 4 แบบดังกล่าวข้างต้น พบว่า การปรากฏของรูปเขียนมีลักษณะที่ปรากฏคงที่และปรากฏแปรซึ่งสามารถจำแนกเป็นกลุ่มได้ 6 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่ม $\langle \text{e-} \rangle$: คำในกลุ่มนี้ใช้รูปเขียน $\langle \text{e-} \rangle$ เพียงแบบเดียว

กลุ่ม $\langle \text{e-x} \rangle$: คำในกลุ่มนี้ใช้รูปเขียน $\langle \text{e-x} \rangle$ เพียงแบบเดียว

กลุ่ม <เ็-x> : คำในกลุ่มนี้อาจใช้รูปเขียนรูปใดรูปหนึ่งในรูปเขียน 9 รูปที่ผู้วิจัยจัดให้เป็นรูปเขียนกลุ่ม <เ็-x> ได้แก่รูปเขียน <เ็-x> <เ็-x> <เ็-x> <เ็-x> <เ็-x> <เ็-x> <เ็-x> <เ็-x> และ <เ็-x> เช่น

สเดจ๋	(โกษาปาน)
เป็ด	(โกษาปาน)
เพดจ๋	(กม.สามดวง)
เมจ๋	(จม.ร.3)

หรือคำเดี่ยวอาจใช้รูปเขียนในกลุ่มเดียวกันนี้หลายรูปก็ได้ เช่น

เห็น / เห็น	(จม.ร.3)
เหม็น / เหม็น	(สัพพะ)
สมเดจ๋ / สมเดจ๋ / สมเดจ๋ / สมเดจ๋	(จม.ร.3)

กลุ่ม <เ-x>~<เ็-x> : คำในกลุ่มนี้จะใช้รูปเขียนสองแบบแปรผันสลับกัน กล่าวคือ บางครั้งอาจใช้รูปเขียนแบบ <เ-x> แต่บางครั้งก็อาจใช้รูปเขียนแบบ <เ็-x> ซึ่งการใช้รูปเขียนแบบ <เ็-x> นั้น คำเดียวกันนี้อาจใช้รูปเขียนรูปใดรูปหนึ่งเพียงรูปเดียวในรูปเขียน 9 รูปที่ผู้วิจัยจัดให้เป็นรูปเขียนกลุ่ม <เ็-x> เช่น

สำเรจ๋ ~ สำเรจ๋	(โกษาปาน)
เหลก ~ เหลก	(โกษาปาน)
สมเดจ๋ ~ สมเดจ๋	(กม.สามดวง)
เปน ~ เป็น	(จม.ร.3;ร.ศ.110;ร.ศ.120)
เปด ~ เปจ๋	(จม.ร.3)
เสรจ๋ ~ เสรจ๋	(สัพพะ)
เคม ~ เค็ม	(ร.ศ.120)

หรือคำเดียวกันอาจใช้รูปเขียนในกลุ่ม <เ็-x> หลายรูปก็ได้ เช่น

เทจ ~ (เท็จ / เท็จ / เท็จ) (กม.สามดวง)

เบตเส็จ ~ (เบตเส็จ / เบตเส็จ / เบตเส็จ) (กม.สามดวง)

กลุ่ม <เ-ะ> : คำในกลุ่มนี้ใช้รูปเขียน <เ-ะ> เพียงแบบเดียว

กลุ่ม <เ-~><เ-ะ> : คำในกลุ่มนี้จะใช้รูปเขียนสองแบบแปรอิสระกัน คือ อาจใช้รูปเขียน <เ-~> หรือ <เ-ะ> ก็ได้ เช่น

อาเต็ ~ อาเต๊ะ "น้อง" (พจนานุกรม ร.ศ.120)

เพื่อให้เห็นปริมาณของคำที่มีรูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee และการปรากฏของรูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee ในเอกสารแต่ละสมัยอย่างชัดเจน ผู้เขียนจะเสนอข้อมูลเป็นตัวเลขแสดงจำนวนคำที่มีรูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee และลักษณะการปรากฏของรูปเขียน ดังตารางที่ 2

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 2 : แสดงการปรากฏของรูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee

$\langle \text{e-} \rangle$; $\langle \text{e-x} \rangle$; $\langle \text{e-x} \rangle \sim \langle \text{e}^{\text{h}}\text{x} \rangle$; $\langle \text{e}^{\text{h}}\text{x} \rangle$; $\langle \text{e-} \rangle$; $\langle \text{e-} \rangle \sim \langle \text{e-} \rangle$

ในเอกสาร 5 สมัย

สมัย	เอกสาร	พ.ศ.	รูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee					
			$\langle \text{e-} \rangle$	$\langle \text{e-x} \rangle$	$\langle \text{e-x} \rangle$ $\sim \langle \text{e}^{\text{h}}\text{x} \rangle$	$\langle \text{e}^{\text{h}}\text{x} \rangle$	$\langle \text{e-} \rangle$	$\langle \text{e-} \rangle$ $\sim \langle \text{e-} \rangle$
สุโขทัย	จารึกพ่อขุนราม	1935	2	9	-	-	-	-
	จารึกศรีชุม	1884-1910	4	27	-	-	-	-
	จารึกนครชุม	1900	1	13	-	-	-	-
อยุธยา	โบราณ	2119-2231	1	4	1	-	-	-
	ประวัติโกษาปาน	2229	12	27	3	3	-	-
	จารึกป่าโมกข์	2271	1	11	-	-	-	-
รัตนโกสินทร์	กฎหมาย 3 ดวง	2347	33	101	14	2	1	-
ตอนต้น	จดหมาย ร.3	2368-2370	23	77	11	2	1	-
รัตนโกสินทร์	สี่พระพะจะนะ	2397	200	263	5	97	12	-
ตอนกลาง	พจน. ร.ศ. 110	2434	191	336	6	75	4	-
	พจน. ร.ศ. 120	2444	213	348	7	81	5	1
ปัจจุบัน	พจน. พ.ศ. 2470	2470	233	354	1	126	17	-
	พจน. พ.ศ. 2525	2525	222	394	2	145	21	-

จากตารางที่ 2 ผู้วิจัยใคร่จะสรุปการปรากฏของรูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee ทั้ง 4 แบบ คือ $\langle \text{e-} \rangle$ $\langle \text{e-} \rangle$ $\langle \text{e-x} \rangle$ และ $\langle \text{e}^{\text{h}}\text{x} \rangle$ ดังนี้

<เ- > เป็นรูปเขียนที่ปรากฏในภาษาไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงสมัยปัจจุบัน ในระหว่างสมัยสุโขทัยจนถึงสมัยอยุธยา คำที่ใช้รูปเขียน <เ- > มีน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนคำที่มีรูปเขียน <เ-x > ซึ่งปรากฏในสมัยเดียวกัน ยกเว้นในประวัติโกษาปานซึ่งมีคำที่ใช้รูปเขียน <เ- > จำนวนมากขึ้นอย่างผิดปกติ คือ มีจำนวนคำที่ใช้รูปเขียนนี้ถึงเกือบครึ่งหนึ่งของคำที่ใช้รูปเขียน <เ-x > คำที่ใช้รูปเขียน <เ- > ปรากฏเป็นกลุ่มก้อนนับตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมาจนถึงสมัยปัจจุบัน รูปเขียน <เ- > มีการปรากฏแปรกับรูปเขียน <เ-ะ > ในเอกสารสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลางโดยปรากฏในพจนานุกรม ร.ศ. 120 คำที่มีการปรากฏแปรของรูปเขียน <เ- > ~ <เ-ะ > มีเพียงคำเดียวเท่านั้น คือ *อาเต๋ ~ อาเต๊ะ* "น้อง" ซึ่งในเอกสารฉบับต่อมามีเปลี่ยนไปใช้รูปเขียน <เ- >

<เ-ะ > เป็นรูปเขียนที่ปรากฏในภาษาไทยช้าที่สุด โดยเริ่มปรากฏในเอกสารสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นแต่จำนวนคำที่ใช้รูปเขียนนี้ปรากฏในเอกสารสมัยนี้เพียงฉบับละ 1 คำเท่านั้น คำที่ใช้รูปเขียน <เ-ะ > ปรากฏเป็นกลุ่มก้อนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลางจนถึงสมัยปัจจุบัน แต่คำที่ใช้รูปเขียนนี้มีจำนวนน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับคำที่ใช้รูปเขียนอื่น ๆ ในเอกสารทุกฉบับ

<เ-x > เป็นรูปเขียนที่ปรากฏในภาษาไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยปัจจุบัน คำที่ใช้รูปเขียนนี้มีจำนวนมากกว่าคำที่ใช้รูปเขียนอื่น ๆ ในเอกสารทุกฉบับ คำบางคำที่ใช้รูปเขียน <เ-x > มีการใช้รูปเขียน <เ-x > แปรอย่างอิสระกับรูปเขียน <เ-x > ในเอกสารสมัยอยุธยาจนถึงสมัยปัจจุบัน โดยการปรากฏแปรเกิดขึ้นในคำจำนวนมากที่สุดในเอกสารสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นทั้งสองฉบับ และหลังจากที่มีการปรากฏแปรของรูปเขียน <เ-x > ~ <เ-x > มีคำจำนวนหนึ่งซึ่งเคยใช้รูปเขียน <เ-x > ได้เปลี่ยนรูปเขียนเป็น <เ-x >

<เ-x > เป็นรูปเขียนที่เริ่มปรากฏในภาษาไทยตั้งแต่สมัยอยุธยา แต่มีการปรากฏอย่างหนาตาในเอกสารตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลางเป็นต้นมา ในระยะที่เริ่มมีรูปเขียน <เ-x > ปรากฏในภาษาไทย รูปเขียน <เ-x > มีการปรากฏแบบแปรอิสระกับรูปเขียน <เ-x > ก่อน คำที่ใช้รูปเขียน <เ-x > จำนวนหนึ่งเป็นคำที่เคยใช้รูปเขียน <เ-x > มาก่อน ส่วนคำอีกจำนวนหนึ่งที่ใช้รูปเขียน <เ-x > เป็นคำที่ปรากฏในภาษาไทยโดยไม่ปรากฏว่าเคยใช้รูปเขียน <เ-x > มาก่อน

การปรากฏแบบแปรอิสระของรูปเขียน $\langle -x \rangle \sim \langle \dot{-}x \rangle$ การเปลี่ยนแปลงของคำที่ใช้รูปเขียน $\langle -x \rangle$ เป็น $\langle \dot{-}x \rangle$ และการปรากฏของคำที่ใช้รูปเขียน $\langle \dot{-}x \rangle$ โดยไม่ปรากฏว่าเคยมีการใช้รูปเขียน $\langle -x \rangle$ มาก่อน เป็นสิ่งที่น่าสนใจว่าจะอะไรเป็นสาเหตุให้เกิดปรากฏการณ์ดังกล่าวซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงต่อไป

ประเภทของคำที่ใช้รูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee

จากการปรากฏของรูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee ดังกล่าวแล้วข้างต้น ผู้วิจัยมีข้อสันนิษฐานว่ารูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee แบบต่าง ๆ อาจจะใช้เขียนคำประเภทที่แตกต่างกัน เนื่องจากพบว่าคำที่ใช้รูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee มีทั้งที่เป็นคำร่วมเชื้อสาย (ร) คำใหม่ (ม) และ คำยืม (ย) *

เพื่อให้เห็นการปรากฏของรูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee ในคำทั้งสามประเภทอย่างชัดเจน ผู้วิจัยจะเสนอการปรากฏดังตารางที่ 3

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

* โปรดดูรายละเอียดเกี่ยวกับคำแต่ละประเภทในบทที่ 1 (หน้า 5)

ตารางที่ 3 : แสดงการปรากฏของรูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee
ในคำร่วมเชื้อสาย คำใหม่ และคำยืม

สมัย	เอกสาร	รูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee จำแนกตามประเภทของคำ																	
		<e->			<e-x>			<e-x> ~<e-x>			<e-x>			<e-ə>			<e-ə> ~<e->		
		ร	ม	ย	ร	ม	ย	ร	ม	ย	ร	ม	ย	ร	ม	ย	ร	ม	ย
สุโขทัย	พ่อขุนราม	-	-	2	6	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	ศรีชุม	-	1	3	10	2	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	นครชุม	-	-	1	3	3	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
อยุธยา	โบราณ	-	-	1	2	-	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	โกษาปาน	-	1	11	14	4	9	1	-	2	2	-	1	-	-	-	-	-	
	ป่าโมกข์	-	-	1	1	3	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
รัตน.	กม.3ดวง	-	9	24	17	31	53	7	1	6	1	-	1	-	1	-	-	-	
ตอนต้น	จม.ร.3	-	2	21	10	20	47	6	-	5	1	-	1	-	1	-	-	-	
รัตน.	สี่พระ	-	99	101	5	151	107	-	2	3	28	50	19	-	10	2	-	-	
ตอนกลาง	พจน.110	-	43	148	7	70	259	-	5	1	26	32	17	-	4	-	-	-	
	พจน.120	-	45	168	7	74	267	2	2	3	24	31	26	-	5	-	-	1	
ปัจจุบัน	พจน.2470	-	80	153	6	137	211	1	-	-	33	60	33	-	14	3	-	-	
	พจน.2525	-	92	130	7	190	197	-	2	-	35	78	32	-	16	5	-	-	

จากตารางที่ 3 คำร่วมเชื้อสาย คำใหม่ และคำยืม มีการใช้รูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee สรุปได้ดังนี้

1. คำร่วมเชื้อสาย มีการใช้รูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee 2 แบบ คือ

รูปเขียน <e-x> : คำร่วมเชื้อสายที่ใช้รูปเขียนนี้ปรากฏในภาษาไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน โดยปรากฏในเอกสารที่ใช้เก็บข้อมูลทุกฉบับ

รูปเขียน <e-x> : คำร่วมเชื้อสายที่ใช้รูปเขียนนี้ปรากฏในภาษาไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาโดยปรากฏในประวัติโกษาปานแต่ไม่ปรากฏในเอกสารอีกสองฉบับ ในช่วงเวลาระหว่างสมัยอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น คำร่วมเชื้อสายที่ใช้รูปเขียน <e-x> มีจำนวนน้อยมากคือปรากฏเพียง 1-2 คำในประวัติโกษาปาน กฎหมายตราสามดวง และจดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 แต่มีการปรากฏมากในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลางและสมัยปัจจุบัน ทั้งนี้เนื่องจากคำร่วมเชื้อสายที่เคยใช้รูปเขียน <e-x> ได้เปลี่ยนไปใช้รูปเขียน <e-x> เกือบทั้งหมด

2. คำใหม่ มีการใช้รูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee 4 แบบ คือ

รูปเขียน <e-> : คำใหม่ที่ใช้รูปเขียนนี้ปรากฏในภาษาไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยปรากฏในจารึกศรีชุมแต่ไม่ปรากฏในเอกสารฉบับอื่น จนกระทั่งสมัยอยุธยาจึงปรากฏอีกครั้งหนึ่งในประวัติโกษาปาน โดยมีการปรากฏในเอกสารทั้งสองฉบับเพียงฉบับละ 1 คำเท่านั้น คำใหม่ที่ใช้รูปเขียนนี้ปรากฏขึ้นอีกครั้งหนึ่งในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยปรากฏในเอกสารทั้งสองฉบับที่ใช้เก็บข้อมูลในสมัยนี้แต่น้อยมาก คำใหม่ที่ใช้รูปเขียน <e-> ปรากฏเป็นกลุ่มก้อนในเอกสารทุกฉบับตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลางจนถึงสมัยปัจจุบัน

รูปเขียน <e-ə> : คำใหม่ที่ใช้รูปเขียนนี้ปรากฏในภาษาไทยตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในเอกสารทั้งสองฉบับ แต่มีการปรากฏเพียงฉบับละ 1 คำเท่านั้น คำใหม่ที่ใช้รูปเขียน <e-ə> ปรากฏเป็นกลุ่มก้อนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลางจนถึงสมัยปัจจุบัน

รูปเขียน <e-x> : คำใหม่ที่ใช้รูปเขียนนี้ปรากฏในภาษาไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยปรากฏในจารึกศรีชุมและจารึกนครชุม แต่ไม่ปรากฏในจารึกพ่อขุนรามคำแหง ในสมัยอยุธยา

มีการปรากฏในประวัติโกษาปานและจารึกป่าโมกข์ แต่ไม่ปรากฏในเอกสารโบราณ ปริมาณค่าที่ปรากฏในเอกสารสมัยสุโขทัยและอยุธยาเพียง 2-4 ค่าเท่านั้น ค่าใหม่ที่ใช้รูปเขียน <เ-x> ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจนถึงปัจจุบันปรากฏเป็นกลุ่มก้อนในเอกสารทุกฉบับ

รูปเขียน <เ-x> : ค่าใหม่ที่ใช้รูปเขียนนี้ปรากฏในภาษาไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลางจนถึงปัจจุบันโดยมีการปรากฏในเอกสารทุกฉบับ ปริมาณค่าใหม่ที่ใช้รูปเขียนนี้มีมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับค่าร่วมเชื้อสายและค่าอื่นที่ใช้รูปเขียนนี้

3. คำอื่น มีการใช้รูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee 4 แบบ คือ

รูปเขียน <เ- > : คำอื่นที่ใช้รูปเขียนนี้ปรากฏในภาษาไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยปัจจุบัน โดยมีการปรากฏในเอกสารทุกฉบับ

รูปเขียน <เ-ะ > : คำอื่นที่ใช้รูปเขียนนี้ปรากฏในภาษาไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลางโดยปรากฏในสัพพัญญูจะนะพาสาทเพ็ญฉบับเดียว และปรากฏในสมัยปัจจุบันในเอกสารทั้งสองฉบับ ปริมาณค่าที่ปรากฏในเอกสารทุกฉบับมีน้อยมาก

รูปเขียน <เ-x > : คำอื่นที่ใช้รูปเขียนนี้ปรากฏในภาษาไทยในเอกสารทุกฉบับตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน ปริมาณค่าอื่นที่ใช้รูปเขียน <เ-x > มีจำนวนมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับค่าประเภทอื่นที่ใช้รูปเขียนนี้

รูปเขียน <เ-x > : คำอื่นที่ใช้รูปเขียนนี้ปรากฏในภาษาไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยปัจจุบัน โดยในสมัยอยุธยามีการปรากฏในเอกสารโบราณ และประวัติโกษาปาน ส่วนสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีการปรากฏในเอกสารทั้งสองฉบับแต่ปริมาณค่าที่ปรากฏมีน้อยมาก คำอื่นที่ใช้รูปเขียน <เ-x > ปรากฏเป็นกลุ่มก้อนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลางเป็นต้นมา

การแปรเปลี่ยนของรูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee

รูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee มีการปรากฏในเอกสารสมัยต่าง ๆ ไม่เหมือนกันซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีการแปรเปลี่ยนของรูปเขียน จากการพิจารณาข้อมูลพบว่ารูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee มีการแปรเปลี่ยนดังนี้

1. รูปเขียน <e> เป็นรูปเขียนที่ใช้มาตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน จากการพิจารณาข้อมูลได้พบว่าคำที่มีรูปเขียน <e> มีการแปรเปลี่ยน คือ ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง มีการปรากฏแปรของรูปเขียน <e> ~ <e-ะ> คำที่พบว่ามี การแปรของรูปเขียนคือ *อาเด๊ะ* ~ *อาเด๊ะ* "น้อง" ซึ่งเป็นคำยืมจากภาษาชวา *adek* ปรากฏเป็นครั้งแรกในพจนานุกรม ร.ศ. 120 รูปเขียนของคำนี้ในเอกสารฉบับต่อมาจนถึงปัจจุบันเปลี่ยนเป็น <e-ะ> การปรากฏแปรของรูปเขียน <e> ~ <e-ะ> อาจเนื่องมาจากการยืมคำเข้ามาใหม่และยังไม่ทราบว่า จะออกเสียงอย่างไรจึงจะถูกต้องจึงมีการออกเสียงได้สองแบบ ซึ่งการออกเสียงแปรกันนี้ก็ได้อาศัยอยู่ในภาษาโคศการใช้รูปเขียนแทนเสียงสระทั้งสองรูปดังกล่าว นอกจากการแปรเปลี่ยนของรูปเขียน <e> ในคำนี้แล้วผู้วิจัยไม่พบการแปรเปลี่ยนของรูปเขียน <e> ในคำอื่น ๆ อีก

2. รูปเขียน <e-x> เป็นรูปเขียนที่ใช้ในภาษาไทยมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย จากการพิจารณาข้อมูลพบว่าคำบางคำที่มีรูปเขียน <e-x> มีการเปลี่ยนรูปเป็นรูปเขียน <e-x> อย่างไรก็ตาม การแปรเปลี่ยนรูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee จากรูปเขียน <e-x> เป็นรูปเขียน <e-x> มิได้เกิดขึ้นในลักษณะเดียวกันหมดในคำทุกคำที่มีการเปลี่ยนรูปเขียน คำบางคำมีการเปลี่ยนรูปเขียนโดยปรากฏการแปรของรูปเขียนก่อน คำบางคำมีการเปลี่ยนรูปเขียนไปโดยไม่ปรากฏการแปรของรูปเขียน และคำบางคำมีการเปลี่ยนรูปกลับไปกลับมาในเอกสารต่างฉบับ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากข้อมูลที่นำมาศึกษาได้เก็บจากเอกสารที่คัดเลือกมาเป็นตัวอย่างเท่านั้น การปรากฏแปรของรูปเขียนอาจไม่ปรากฏในเอกสารเหล่านี้ แต่อาจปรากฏอยู่ในเอกสารฉบับอื่น ๆ ที่มีได้ใช้เก็บข้อมูล จึงทำให้มองไม่เห็นการปรากฏแปรของรูปเขียน <e-x> ~ <e-x> ในข้อมูล

เพื่อให้เห็นการแปรเปลี่ยนของรูปเขียนจาก <e-x> เป็น <e-x> อย่างชัดเจน ผู้วิจัย จึงจะนำเสนอตัวอย่างคำที่มีการแปรเปลี่ยนของรูปเขียน <e-x> โดยคัดเลือกเฉพาะคำที่มีการปรากฏอย่างต่อเนื่องในเอกสารสมัยต่าง ๆ ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 : แสดงการแปรเปลี่ยนของรูปเขียน < -x > แบบปรากฏรูปแปร

< -x > > < -x > ~ < -x > > < -x >

เอกสาร	ตัวอย่างคำที่มีการแปรเปลี่ยนของรูปเขียน											
	สมเด็จพระ	สำเร็จ	เจ็ด	เท็จ	เปิด	เป็น	เร็ว	เสด็จ	เสร็จ	เหล็ก	เห็น	เอ็ด
พ่อขุนราม						เป็น					เห็น	
ศรีขุม	สมเด็จพระ		เจ็ด		เปิด	เป็น	เร็ว	เสด็จ	เสร็จ	เหล็ก	เห็น	เอ็ด
นครขุม			เจ็ด			เป็น		เสด็จ				
โบราณ	สมเด็จพระ					เป็น			เสร็จ		เห็น	
โกษาปาน		สำเร็จ	เจ็ด		เปิด	เป็น		เสด็จ		เหล็ก	เห็น	เอ็ด
	สมเด็จพระ	สำเร็จ					เร็ว	เสด็จ		เหล็ก		
ป่าโมกข์	สมเด็จพระ	สำเร็จ				เป็น		เสด็จ				
กฎหมาย	สมเด็จพระ	สำเร็จ	เจ็ด	เท็จ	เปิด	เป็น	เร็ว	เสด็จ	เสร็จ	เหล็ก	เห็น	เอ็ด
	สมเด็จพระ	สำเร็จ	เจ็ด	เท็จ		เป็น		เสด็จ	เสร็จ		เห็น	เปิด
	สมเด็จพระ			เท็จ								
จม. ร. 3	สมเด็จพระ	สำเร็จ	เจ็ด		เปิด	เป็น	เร็ว	เสด็จ	เสร็จ	เหล็ก	เห็น	เอ็ด
	สมเด็จพระ	สำเร็จ	เจ็ด		เปิด	เป็น	เร็ว	เสด็จ	เสร็จ		เห็น	
	สมเด็จพระ						เร็ว	เสด็จ	เสร็จ		เห็น	
สี่พระ		สำเร็จ					เร็ว		เสร็จ			
	สมเด็จพระ		เจ็ด	เท็จ	เปิด	เป็น		เสด็จ	เสร็จ	เหล็ก	เห็น	เอ็ด
พจน. 110						เป็น			เสร็จ			
	สมเด็จพระ	สำเร็จ	เจ็ด	เท็จ	เปิด	เป็น	เร็ว	เสด็จ	เสร็จ	เหล็ก	เห็น	เอ็ด
พจน. 120						เป็น						
	สมเด็จพระ	สำเร็จ	เจ็ด	เท็จ	เปิด	เป็น	เร็ว	เสด็จ	เสร็จ	เหล็ก	เห็น	เอ็ด
พจน. 2470		สำเร็จ	เจ็ด	เท็จ	เปิด	เป็น	เร็ว	เสด็จ	เสร็จ	เหล็ก	เห็น	
พจน. 2525	สมเด็จพระ	สำเร็จ	เจ็ด	เท็จ	เปิด	เป็น	เร็ว	เสด็จ	เสร็จ	เหล็ก	เห็น	เอ็ด

จากตารางที่ 4 จะเห็นว่าค่าที่มีรูปเขียน < -x > มีการเปลี่ยนรูปเขียนเป็นรูป < ẽ-x > โดยมีการปรากฏรูปแปรของรูปเขียน < -x > ~ < ẽ-x > ก่อนที่จะเปลี่ยนรูปเขียน ทั้งนี้ช่วงเวลาที่การแปรของรูปเขียนปรากฏมากที่สุดคือสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ที่เป็นดังนี้อาจเนื่องมาจากการเขียนหนังสือในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นยังไม่มีหลักเกณฑ์แน่ชัดว่าค่าใดควรเขียนอย่างไร ดังที่ปรากฏใน กรมศิลปากร (2525:32) ว่า

. . . คนไทยในช่วง 100 ปีแรกแห่งกรุงรัตนโกสินทร์นิยมเขียนหนังสือตามภูมิปัญญาของตนโดยอาศัยภาษาคือเสียงหรือสำเนียงที่ใช้พูดจากันเป็นหลัก ไม่มีกฎเกณฑ์ที่บังคับให้เป็นแบบฉบับในการสะกดคำศัพท์ ไม่มีมาตรฐานที่แน่นอนในการใช้ภาษาและรูปอักษร. . .

หรือมีเช่นนั้นก็อาจเนื่องมาจากการที่ช่วงเวลาระหว่างสมัยอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเป็นระยะที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงของเสียงสระในภาษาไทย ดังจะเห็นได้จากการที่มีการปรากฏรูปแปรของรูปสระอื่นที่ไม่ใช่สระในการศึกษาครั้งนี้ด้วย เช่น

รูปแทนเสียงสระ i-ii	กิจ ~ กิจ	(เอกสารโบราณ)
	ปพิตร ~ ปพิตร	(เอกสารโบราณ)
	จริง ~ จริง	(กม.สามดวง)
	สิน ~ สิน	(กม.สามดวง)
	หมี ~ มี	(จม.ร.3)
	นิ้ว ~ นิ้ว	(จม.ร.3)
รูปแทนเสียงสระ u-uu	คุ ~ คุ	(สี่พระพะจะนะ)
	คลั่ง ~ คลั่ง	(สี่พระพะจะนะ)
	ลย ~ ลย	(สี่พระพะจะนะ)
รูปแทนเสียงสระ o-oo	เงิน ~ เงิน	(กม.สามดวง)
	เหมอะ ~ เหม่อ	(สี่พระพะจะนะ)

ดังนั้นการแปรของรูปเขียนในคำต่าง ๆ จึงปรากฏตั้งแต่สมัยอยุธยา และมีการปรากฏมากในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นแล้วลดลงในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง ซึ่งแม้ว่าจะยังคงเป็นช่วงเวลาที่มีความสับสนในการใช้ภาษาอยู่ แต่ก็มี ความพยายามที่จะทำให้ระบบการเขียนมีระเบียบกฎเกณฑ์มากขึ้น ดังที่พบว่ามีประกาศสมัยรัชกาลที่ 4 อยู่หลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษา (พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2503) เช่น

พ.ศ. 2396 ประกาศเตือนผู้ที่ใช้อักษรผิด

พ.ศ. 2397 ประกาศว่าด้วยถ้อยคำที่จะใช้ทูลเกล้าถวาย

และในช่วงต้นของสมัยปัจจุบันแม้ว่าจะมีพจนานุกรมและหนังสือไวยากรณ์ตีพิมพ์เผยแพร่มากขึ้น และไม่ปรากฏการแปรของรูปเขียนในเอกสารที่ใช้เก็บข้อมูล แต่ก็คงจะยังมีการเขียนสะกดการันต์ผิดอยู่บ้าง ดังที่ปรากฏว่าในพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ผู้รับพระราชหัตถเลขาแก้คำผิดและแก้ตัวสะกดให้ถูกต้องดังมีใจความว่า " ถ้า university จะมีenergy ชอบ 'edit' หนังสือเหล่านี้ให้ด้วยจะดีมาก คือ ข้อความที่เล่าไม่ติดต่อกัน หลงลืมเสียบ้าง เอาต่อกันเสีย แก้คำผิดและแก้ตัวสะกดเสียให้ถูก (เพราะเขียนผิดอยู่เสมอ)" (พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2472)

เกี่ยวกับการปรากฏแปรของรูปเขียนนั้น คำแต่ละคำที่มีการปรากฏแปรของรูปเขียนมีระยะเวลาในการปรากฏแปรของรูปเขียนไม่เท่ากัน บางคำก็สิ้นสุดการแปรของรูปเขียนก่อน บางคำก็สิ้นสุดการแปรของรูปเขียนภายหลัง คำที่สิ้นสุดการแปรภายหลังสุดคือคำว่า *เป็น* ซึ่งมีการปรากฏแปรของรูปเขียน *เพิน~เป็น* ตั้งแต่ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง ต่อมาในเอกสารสมัยปัจจุบันได้แก่ พจนานุกรม พ.ศ. 2470 ไม่มีการปรากฏแปรของรูปเขียนในคำ *เพิน~เป็น* อีก อย่างไรก็ตามการปรากฏของคำ *เป็น* ในเอกสารอื่นที่เป็นเอกสารร่วมสมัยปัจจุบันและปรากฏหลังพจนานุกรม พ.ศ. 2470 ยังคงมีการใช้รูปเขียนคำนี้เป็น *เพิน* อยู่

สำหรับการแปรเปลี่ยนของรูปเขียนจากรูปเขียน $\langle -x \rangle$ เป็นรูปเขียน $\langle \bar{-}x \rangle$ โดยไม่ปรากฏว่ามีการแปรของรูปเขียน $\langle -x \rangle \sim \langle \bar{-}x \rangle$ ก่อน มีลักษณะการแปรเปลี่ยนดังตัวอย่างในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5 : แสดงการแปรเปลี่ยนของรูปเขียน $\langle -x \rangle$ แบบไม่ปรากฏรูปแปร
 $\langle -x \rangle \rightarrow \langle \bar{-}x \rangle$

เอกสาร	ตัวอย่างคำที่มีการแปรเปลี่ยนของรูปเขียน									
	เข้ม	เจ็บ	เต็ม	เพ็ญ	เพ็ญทูล	เฮ็บ	เล็ก	เล็ง	เล็ด	เหม็น
จารึกพ่อขุนราม		เจ็บ	เต็ม				เล็ก			
จารึกศรีชุม		เจ็บ	เต็ม	เพ็ญ				เล็ง		
จารึกนครชุม				เพ็ญ			เล็ก			
โบราณ										
โกษาปาน	เข้ม	เจ็บ				เฮ็บ	เล็ก		เล็ด	
จารึกป่าโมกข์										
กฎหมาย	เข้ม	เจ็บ	เต็ม		เพ็ญทูล		เล็ก	เล็ง	เล็ด	เหม็น
จม.ร.3		เจ็บ	เต็ม			เฮ็บ	เล็ก			
สี่พะ	เข้ม	เจ็บ	เต็ม	เพ็ญ	เพ็ญทูล	เฮ็บ	เล็ก	เล็ง	เล็ด	เหม็น
พจน.110		เจ็บ	เต็ม	เพ็ญ		เฮ็บ	เล็ก	เล็ง	เล็ด	เหม็น
พจน.120	เข้ม	เจ็บ	เต็ม	เพ็ญ		เฮ็บ	เล็ก	เล็ง	เล็ด	เหม็น
พจน.2470	เข้ม	เจ็บ	เต็ม	เพ็ญ	เพ็ญทูล	เฮ็บ	เล็ก	เล็ง	เล็ด	เหม็น
พจน.2525	เข้ม	เจ็บ	เต็ม	เพ็ญ	เพ็ญทูล	เฮ็บ	เล็ก	เล็ง	เล็ด	เหม็น

จากตารางที่ 5 คำที่มีรูปเขียน $\langle -x \rangle$ มีการเปลี่ยนรูปเขียนเป็นรูป $\langle \bar{-}x \rangle$ โดยไม่ปรากฏว่ามีการใช้รูปเขียน $\langle \bar{-}x \rangle$ แปรกับรูปเขียน $\langle -x \rangle$ ก่อน จากข้อมูลจะเห็นว่าค่าแทบทั้งหมดมีการแปรเปลี่ยนไปใช้รูปเขียน $\langle \bar{-}x \rangle$ ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลางมีเฉพาะ *เต็ม* เท่านั้นที่มีการแปรเปลี่ยนรูปเขียนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเป็น *เต็ม* แต่รูปเขียนในสมัยรัตนโกสินทร์

ตอนต้นก็เป็นรูป $\langle -x \rangle$ ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลางคำนี้จึงเปลี่ยนมาใช้รูปเขียน $\langle \text{เ็}x \rangle$ อย่างไรก็ตาม ระยะเวลาที่คำแต่ละคำมีการแปรเปลี่ยนรูปเขียนนั้นไม่อาจจะระบุเวลาที่แน่นอนได้ เพราะการแปรเปลี่ยนรูปเขียนของคำบางคำอาจจะปรากฏอยู่ในเอกสารอื่นก็ได้ แต่ก็อาจสรุปได้ว่าระยะเวลาที่คำมีการแปรเปลี่ยนรูปเขียนมากที่สุดคือ สมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง

นอกจากรูปเขียน $\langle -x \rangle$ จะมีการแปรเปลี่ยนในลักษณะดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีการเปลี่ยนเป็นรูปเขียน $\langle \text{เ็}x \rangle$ แล้วเปลี่ยนกลับเป็นรูปเขียน $\langle -x \rangle$ ตามเดิมด้วย ตัวอย่างคำที่มีการแปรเปลี่ยนของรูปเขียนแทนเสียงสระเช่นนี้ดังแสดงในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 6 : แสดงการแปรเปลี่ยนของรูปเขียน $\langle -x \rangle$ แบบมีการเปลี่ยนกลับ

$\langle -x \rangle \rightarrow \langle \text{เ็}x \rangle \rightarrow \langle -x \rangle$

เอกสาร	ตัวอย่างคำที่มีการแปรเปลี่ยนของรูปเขียน						
	เบญจ	เบญจา	เพชร	เพ็ง	เหลน	เอว	สรรเพชญ
จารึกป่าโมกข์							สรรเพชญ
กฎหมาย			เพชร	เพ็ง	เหลน	เอว	
จ.ร. 3	เบญจ	เบญจา	เพชร				
สี่พะ	เบญจ					เอว	
	เบ็ญจ		เพ็ชร		เหลน		
พจน. 110	เบญจ	เบญจา	เพชร		เหลน	เอว	
				เพ็ง		เอว	สรเพ็ช
พจน. 120	เบญจ	เบญจา		เพ็ง	เหลน	เอว	สรรเพชร
			เพ็ชร			เอว	สรเพ็ช
พจน. 2470				เพ็ง		เอว	
	เบ็ญจ	เบ็ญจา	เพ็ชร				
พจน. 2525	เบญจ	เบญจา	เพชร	เพ็ง	เหลน	เอว	สรรเพชญ

จากตารางที่ 6 จะเห็นว่ารูปเขียน <e-x> มีการแปรเปลี่ยนของรูปเขียนกลับไปกลับมาในเอกสารต่างฉบับกัน ระยะเวลาที่รูปเขียน <e-x> มีการแปรเปลี่ยนเป็นรูปเขียน <e-x> คือ ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลางซึ่งเป็นสมัยที่คำส่วนมากก็มีการแปรเปลี่ยนรูปเขียนด้วย ต่อมาในสมัยปัจจุบันคำบางคำที่ใช้รูปเขียน <e-x> มีการแปรเปลี่ยนรูปเขียนกลับเป็น <e-x> ในพจนานุกรม พ.ศ. 2470 และบางคำก็มีการแปรเปลี่ยนรูปเขียนกลับเป็น <e-x> ในพจนานุกรม พ.ศ. 2525 ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าการแปรเปลี่ยนรูปเขียนของคำแบบมีการแปรกลับดังตัวอย่างที่ยกมานี้ อาจเนื่องมาจากการที่มีการปรับปรุงการเขียนคำภาษาไทยในชุดที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี เนื่องจากปรากฏว่าในปี พ.ศ. 2485 มีประกาศของคณะกรรมการส่งเสริมวัฒนธรรมภาษาไทย (อ้างถึงใน คำสร สกฤกุล, 2527:161) เกี่ยวกับหลักเกณฑ์การเขียนภาษาไทย ซึ่งประกาศนี้มีส่วนที่เกี่วข้องกับการใช้ไม้ไตคู้ ดังนี้

ไม้ไตคู้ใช้เฉพาะในการที่ต้องการให้ออกเสียงสั้นเช่น เม็ด เล็ก เข็บ เห็น ถ้าไม่ใช้อาจมีความหมายเป็นอย่างอื่น แต่ เป็น ไม่มีไม้ไตคู้เขียน เปน ส่วนคำไม่ได้ออกเสียงสั้นจริง เช่น กะหลอมกะแหมม ตะเบง ไม่มีไม้ไตคู้ คำที่มาจาก บาลีสันสกฤต ก็ไม่มีไม้ไตคู้ เช่น เบญจ เพชร เวจ คำต่างประเทศที่จำเป็นให้คงใช้ได้ เช่น เช็ค

ข้อความในประกาศข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ในระยะเวลาก่อนที่จะออกประกาศนี้คงจะมีความสับสนเกี่ยวกับการใช้รูปเครื่องหมายไม้ไตคู้เพื่อกำกับเสียงสระ เพราะคำบางคำอาจออกเสียงสระเป็นเสียงสั้นแล้วแต่รูปสระที่เคยใช้เขียนคำนั้นเป็นรูปเขียนที่ไม่มีรูปเครื่องหมายไม้ไตคู้กำกับ จึงทำให้ผู้เขียนใช้รูปเขียนของคำอย่างสับสน ดังที่ผู้วิจัยพบว่าในพจนานุกรม พ.ศ. 2470 คำ *เม็ด* มีการใช้รูปแปร *เม็ด~เมค* แต่การเขียน *เมค* อาจจะทำให้เกิดความเข้าใจผิดคิดว่าคำนี้เป็นคำอื่น คือ *เมท* "มันขัน" ซึ่งเป็นคำยืมจากภาษาบาลีได้ ดังนั้นเพื่อมิให้มีการใช้รูปเขียนของคำสับสนกันจึงมีการประกาศเรื่องการใช้ไม้ไตคู้ออกมาเพื่อจะให้เขียนได้ถูกต้องตรงกัน

ส่วนคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตที่มีการประกาศให้เลิกใช้เครื่องหมายไม้ไตคู้ นั้นอาจเนื่องมาจากรูปเดิมของคำไม่ปรากฏว่ามีรูปเครื่องหมายใด ๆ กำกับมาก่อน แม้ว่าคำยืมที่รับเข้ามาใช้ในภาษาไทยจะออกเสียงสั้น แต่รูปของคำยืมนั้นก็มิทำให้เกิดความเข้าใจผิดหรือสับสนกับคำอื่น

จึงไม่จำเป็นจะต้องเขียนรูปเครื่องหมายใด ๆ กำกับอีก ทำให้ไม่ต้องเขียนรูปไม้ค้ำคู่กำกับเสียงสระสั้นในคำสืบจากภาษาบาลีสันสกฤต รูปเขียนแทนเสียงสระในคำภาษาบาลีสันสกฤตที่เคยเป็นรูป <เ็>x) เช่น เบ็ญจ เพ็ชร สรเพ็ช จึงเปลี่ยนรูปเป็น <เ- x) ในปัจจุบัน

สำหรับคำว่า เฝ้ง "เฟ้ง" ซึ่งเคยมีรูปเขียน <เ- x) แล้วเปลี่ยนไปใช้รูปเขียน <เ็>x) แต่ในที่สุดก็มีการเปลี่ยนรูปเขียนเป็น <เ- x) นั้น ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าเนื่องมาจากการที่สามารถจะคาดได้ว่าคำที่ใช้รูปเขียน <เ็>x) และมีรูปวรรณยุกต์เอก จะต้องออกเสียงสระสั้นเสมอโดยไม่จำเป็นต้องเขียนรูปไม้ค้ำคู่กำกับ คำนี้จึงมีการเปลี่ยนรูปเขียนกลับจาก <เ็>x) เป็นรูปเขียน <เ- x) และปรากฏมาจนกระทั่งทุกวันนี้

จากการพิจารณาการปรากฏของรูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยใคร่สรุปการปรากฏของรูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee แต่ละรูป ดังนี้

1. รูปเขียน <เ- > ปรากฏในเอกสารตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยปัจจุบัน คำที่ใช้รูปเขียนนี้ในสมัยสุโขทัยและสมัยอยุธยาเป็นคำสืบทั้งหมด ยกเว้นคำที่ปรากฏในจารึกนครชุมและในประวัติโกษาปานเพียงฉบับละ 1 คำเท่านั้นที่เป็นคำใหม่ ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจนถึงสมัยปัจจุบัน ในเอกสารแต่ละฉบับมีคำสืบที่ใช้รูปเขียนนี้จำนวนมากกว่าร้อยละหกสิบ ที่เหลือนอกจากนี้ เป็นคำใหม่ และไม่ปรากฏว่ามีคำร่วมเชื้อสายที่ใช้รูปเขียนนี้เลย ข้อมูลที่ปรากฏชี้ให้เห็นว่ารูปเขียนนี้น่าจะเกิดขึ้นในภาษาไทยเนื่องจากการยืมคำภาษาอื่นเข้ามาใช้ เมื่อเวลา่วงเลขไปก็มีการสร้างคำไทยที่มีรูปเขียน <เ- > ทำให้ปริมาณของคำที่ใช้รูปเขียนนี้มีมากขึ้น

2. รูปเขียน <เ- x) ปรากฏในเอกสารตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยปัจจุบัน คำที่ใช้รูปเขียนนี้มีทั้งคำร่วมเชื้อสาย คำใหม่ และคำสืบ ข้อมูลที่ปรากฏชี้ให้เห็นว่าคำประเภทที่มีการใช้รูปเขียนนี้ก่อนน่าจะเป็นคำร่วมเชื้อสาย และคำสืบ ส่วนคำใหม่เป็นคำที่เกิดขึ้นในภายหลัง การพิจารณาข้อมูลต่อไปพบว่า ในระหว่างสมัยอยุธยาจนถึงสมัยปัจจุบันมีการปรากฏแปรของรูปเขียน <เ- x) ~ <เ็>x) โดยสมัยที่มีการปรากฏแปรของรูปเขียนมากที่สุดคือ สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลางจนถึงสมัยปัจจุบันปรากฏว่าคำร่วมเชื้อสายส่วนมาก คำใหม่บางคำ และคำสืบบางคำที่ใช้รูปเขียน <เ- x) ได้เปลี่ยนรูปเขียนเป็น <เ็>x) การเปลี่ยนรูปเขียน

ดังกล่าวมานี้ทำให้จำนวนคำร่วมเชื้อสายที่ใช้รูปเขียน <e-x> ลดลงอย่างมาก แต่คำใหม่และคำืมที่ใช้รูปเขียนนี้ยังคงมีอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้คำืมที่ใช้รูปเขียน <e-x> ปรากฏในภาษาไทยมากกว่าคำใหม่ในเอกสารทุกฉบับ ยกเว้นในสัพพะจะนะพะสาโทที่มีคำใหม่ซึ่งใช้รูปเขียน <e-x> มากกว่าคำืม ลักษณะของข้อมูลเช่นนี้ชี้ให้เห็นว่า รูปเขียน <e-x> น่าจะเป็นรูปเขียนที่ใช้ถ่ายทอดคำืมซึ่งส่วนมากเป็นคำภาษาบาลีและสันสกฤต มากกว่าที่จะเป็นรูปเขียนที่ใช้เขียนคำร่วมเชื้อสาย ส่วนคำใหม่ที่ใช้รูปเขียนนี้น่าจะเป็นคำที่สร้างขึ้นใช้ในภาษาในภายหลัง

3. รูปเขียน <e-x> เริ่มปรากฏในเอกสารตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยปัจจุบัน คำที่ใช้รูปเขียนนี้มีการปรากฏทั้งแบบแปรอิสระกับรูปเขียน <e-x> และปรากฏแบบคงที่ ในสมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นคำที่ใช้รูปเขียนนี้มีการปรากฏแบบแปรอิสระมากกว่าแบบคงที่ ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลางจนถึงสมัยปัจจุบันคำที่ใช้รูปเขียนนี้จึงมีการปรากฏแบบคงที่มากกว่าแบบแปรอิสระ ข้อมูลที่ปรากฏชี้ให้เห็นว่าคำที่ใช้รูปเขียนนี้จำนวนหนึ่งเคยใช้รูปเขียน <e-x> มาก่อน และอีกจำนวนหนึ่งเป็นคำที่ปรากฏในภาษาไทยโดยไม่เคยใช้รูปเขียน <e-x>

การแปรเปลี่ยนรูปเขียนของคำจากที่เคยใช้รูปเขียน <e-x> มาใช้รูปเขียน <e-x> เกิดขึ้นในระยะเวลาที่แตกต่างกัน ระยะเวลาที่คำมีการแปรเปลี่ยนจากรูปเขียน <e-x> เป็น <e-x> จำแนกตามประเภทของคำ ดังแสดงในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 7 : แสดงระยะเวลาที่คำร่วมเชื้อสาย คำใหม่ และคำืม มีการแปรเปลี่ยนรูปเขียนจาก <e-x> > <e-x>

ประเภทของคำ	สมัยและเอกสาร								
	สุโขทัย	อยุธยา	รัตนโกสินทร์ตอนต้น			รัตนโกสินทร์ตอนกลาง		ปัจจุบัน	
		โกษาปาน	กฎหมาย 3 ดวง	จดหมาย ร.3	สีพะ	พจน. 110	พจน. 120	พจน. 2470	พจน. 2525
ร่วม	-	2	7	4	12	1	-	-	1
ใหม่	-	-	1	-	11	1	2	6	1
ืม	-	3	4	-	4	4	1	-	1

จากตารางที่ 7 จะเห็นว่า การแปรเปลี่ยนรูปเขียนของคำจาก $\langle -x \rangle$ เป็น $\langle \text{เ็-x} \rangle$ ปรากฏในเอกสารตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยปัจจุบัน ทั้งนี้สมัยที่คำมีการแปรเปลี่ยนรูปเขียนมากที่สุด คือ ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง และเอกสารที่ปรากฏคำที่มีการแปรเปลี่ยนรูปเขียนมากที่สุด คือ สัพพะจะนะพะสาไท ผู้วิจัยคิดว่าคำที่มีการแปรเปลี่ยนรูปเขียนมากที่สุดในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง เนื่องจากสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลางเป็นสมัยที่เริ่มมีการจัดทำพจนานุกรม จึงมีความพยายามที่จะกำหนดรูปเขียนของคำให้แน่นอน มีการปรับปรุงรูปเขียนของคำต่าง ๆ ที่มีการเขียนอย่างสับสนมาก่อนใหม่เพียงรูปเดียว ทำให้การแปรเปลี่ยนของรูปเขียนปรากฏในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลางมากที่สุด

นอกจากนี้ยังปรากฏด้วยว่าคำประเภทที่มีการแปรเปลี่ยนของรูปเขียนมากที่สุด คือ คำร่วมเชื้อสาย จากการศึกษาข้อมูลผู้วิจัยได้พบว่าในสมัยก่อนที่จะมีการปรากฏรูปเขียน $\langle \text{เ็-x} \rangle$ นั้น คำร่วมเชื้อสายเคยมีรูปเขียน $\langle -x \rangle$ เช่นเดียวกับรูปเขียนของคำอื่น ต่อมาเมื่อมีคำอื่นปรากฏมากขึ้นคำร่วมเชื้อสายส่วนใหญ่จึงมีการแปรเปลี่ยนรูปเขียนไปเป็นรูป $\langle \text{เ็-x} \rangle$ การที่มีคำอื่นที่ใช้รูปเขียน $\langle -x \rangle$ ปรากฏเป็นจำนวนมาก (โปรดดูตารางที่ 3) ในขณะที่คำร่วมเชื้อสายส่วนมากแปรเปลี่ยนรูปเขียนจากที่เคยใช้รูปเขียน $\langle -x \rangle$ เป็นรูป $\langle \text{เ็-x} \rangle$ แสดงให้เห็นว่าคำอื่นเป็นคำที่น่าจะไม่มีรูปเครื่องหมายอื่นประกอบรูปสระมาก่อน เมื่อรับคำอื่นเข้ามาในภาษาแล้วเราต้องการจะรักษารูปของคำอื่นไว้ก็ไม่จำเป็นจะต้องใช้รูปเครื่องหมายอื่นใดกำกับ แต่สำหรับคำที่มีอยู่ในภาษาไทยมาแต่เดิมนั้น หากเราเชื่อตามสมมุติฐานของ ฟิง-กวย ลี ที่ว่า เสียงสระ "e" ในภาษาไทยดั้งเดิมเป็นเสียงสระสั้น ส่วนเสียงสระยาวเป็นเสียงที่เกิดขึ้นในภาษาไทยในภายหลัง เนื่องจากการยืมคำภาษาอื่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งการยืมคำภาษาบาลีสันสกฤต เราก็ควรจะเชื่อว่าคำที่เป็นคำภาษาไทยมาแต่เดิมก็มีเสียงสระสั้นด้วย และรูปเขียนของคำที่มีเสียงสระสั้นกับคำที่มีเสียงสระยาวก็ควรจะแตกต่างกัน การที่ได้พบว่ารูปเครื่องหมายไม่ได้คู่เป็นรูปเครื่องหมายที่อาจใช้ประกอบรูปสระเพื่อแสดงเสียงไม่หนักหรือเสียงสั้นในคำ ก็ คงจะทำให้รูปเครื่องหมายนี้ถูกนำมาใช้ร่วมกับรูปสระ $\langle -x \rangle$ เพื่อแสดงเสียงสั้นด้วย รูปเขียน $\langle \text{เ็-x} \rangle$ จึงปรากฏในภาษาไทย และคำที่มีการแปรเปลี่ยนไปใช้รูปเขียนนี้มากที่สุดก็คือคำร่วมเชื้อสาย ซึ่งมีแนวโน้มว่าจะเป็นคำที่ออกเสียงสั้นมาแต่เดิมนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม การที่คำร่วมเชื้อสายส่วนมากมีการเปลี่ยนมาใช้รูปเขียน <เ็-x> ดังที่กล่าวมานี้ก็ยังไม่อาจจะเป็นเครื่องยืนยันอย่างชัดเจนว่าเสียงสระดั้งเดิม *e ในภาษาไทยจะมีเสียงสั้นจริง ๆ ดังสมมุติฐานของฉี่ การออกเสียงสระ e ในคำภาษาไทยอาจจะออกเป็นเสียงสั้นหรือยาวก็ได้อย่างอิสระ ตราบเท่าที่ไม่มีคำอื่นมาปรากฏเปรียบเทียบให้เห็นความต่างระหว่างเสียงสระสั้นกับเสียงสระยาว หรืออาจจะออกเสียงเป็นเสียงสั้นหรือยาวตามลักษณะของเสียงที่ปรากฏร่วมกัน เช่น เสียงวรรณยุกต์ หรือตามลักษณะการลงเสียงหนักหรือการลงเสียงไม่หนักก็ได้

สำหรับคำที่ใช้รูปเขียน <เ็-x> โดยไม่ปรากฏว่าเคยใช้รูปเขียน <เ-x> ก่อนมีทั้งคำร่วมเชื้อสาย คำใหม่ และคำยืม จำนวนคำที่ปรากฏในภาษาไทยจำแนกตามประเภทของคำดังปรากฏในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 8 : แสดงการปรากฏของคำที่ใช้รูปเขียน <เ็-x> โดยไม่เคยใช้รูปเขียน <เ-x>

ประเภท ของคำ	สมัยและเอกสาร								
	สุโขทัย	อยุธยา	รัตนโกสินทร์ตอนต้น		รัตนโกสินทร์ตอนกลาง			ปัจจุบัน	
		โกษา ปาน	กฤตมาย 3 ดวง	จดหมาย ร.3	สี่พะ 	พจน. 110	พจน. 120	พจน. 2470	พจน. 2525
ร่วม	-	-	-	-	6	-	-	1	1
ใหม่	-	-	-	-	26	11	-	22	16
ยืม	-	-	1	1	7	3	-	4	8

จากตารางที่ 8 จะเห็นว่าคำที่ใช้รูปเขียน <เ็-x> โดยไม่ปรากฏว่าเคยใช้รูปเขียน <เ-x> มาก่อน ปรากฏในภาษาไทยตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจนถึงสมัยปัจจุบัน เอกสารที่มีการปรากฏของคำที่ใช้รูปเขียน <เ็-x> ในลักษณะนี้มากที่สุด คือ สี่พะพะจะนะพะสาไท ซึ่งเป็นเอกสารในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง และคำที่มีการปรากฏในลักษณะนี้มากที่สุดในเอกสารทุกฉบับ คือ คำใหม่

4. รูปเขียน <e-ε> ปรากฏในภาษาไทยภายหลังรูปเขียนอื่น ๆ กล่าวคือ เพิ่งจะปรากฏในภาษาไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้เอง และปรากฏในเอกสารสมัยนี้เพียงฉบับละ 1 คำเท่านั้น คำที่ใช้รูปเขียน <e-ε> ปรากฏเป็นกลุ่มก้อนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลางจนถึงสมัยปัจจุบัน แต่คำที่ใช้รูปเขียนนี้ก็ยังคงมีปริมาณเพียงเล็กน้อย คำส่วนใหญ่ที่ใช้รูปเขียนนี้เป็นคำสร้างใหม่ ซึ่งส่วนมากเป็นคำเลียนเสียงหรือเป็นคำที่แสดงความหมายพิเศษ (expressives) เช่น เอ๊ะ เอื้อ เอะอะ เผละ เมื่อพิจารณารูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee ที่ปรากฏก่อนแล้ว 3 รูป ได้แก่ รูปเขียน <e-ε> <e-x> <ε-x> จะพบว่ารูปเขียนที่ใช้เขียนแทนเสียงสระ e-ee ในโครงสร้างพยางค์เปิดมีเพียงรูปเดียวเท่านั้น คือ รูปเขียน <e-ε> ในขณะที่รูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee ในโครงสร้างพยางค์ปิดมี 2 รูปคือ <e-x> และ <ε-x>

การปรากฏคู่เทียบรูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee

ก่อนที่ผู้วิจัยจะกล่าวถึงการปรากฏของคู่เทียบรูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee ผู้วิจัยใคร่จะกล่าวถึงความหมายและประเภทของคู่เทียบรูปสระเสียก่อนดังนี้

1. ความหมายของคู่เทียบรูปสระ

ในการวิเคราะห์หน่วยเสียงในภาษาใด ๆ ก็ตาม หลักการที่ใช้ในการวิเคราะห์หาหน่วยเสียงก็คือ การหาคู่เทียบเสียง (minimal pairs) ซึ่งจะแสดงว่าเสียงที่แตกต่างกันเป็นคณะหน่วยเสียง เช่น [cèt] "เจ็ด" กับ [cèet] "เจต" ซึ่งมีเสียงของคำต่างกันเฉพาะเสียงสระ คือ [cèt] "เจ็ด" มีเสียงสระ [e] ส่วน [cèet] "เจต" มีเสียงสระ [ee] ดังนั้นเสียงสระ [e] และ [ee] จึงเป็นคณะหน่วยเสียงกัน คือ /e/ และ /ee/

ในการวิจัยนี้ได้อาศัยหลักการวิเคราะห์หน่วยเสียงดังกล่าวข้างต้น แต่เนื่องจากข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยเป็นรูปเขียนแทนเสียงสระ ดังนั้นการหาความต่างของเสียงสระในการศึกษาครั้งนี้จึงเป็นการหา "คู่เทียบรูปสระ" แทน "คู่เทียบเสียงสระ"

คู่เทียบรูปสระในการวิจัยนี้แบ่งเป็น 2 ประเภท ตามการปรากฏในโครงสร้างพยางค์ปิดและพยางค์เปิด คือ

1.1 คู่เทียบรูปสระในพยางค์ปิด หมายถึง คำสองคำที่มีรูปเขียนแทนเสียงสระต่างกัน แต่รูปเขียนแทนเสียงพยัญชนะต้นอาจเป็นรูปเดียวกันหรือแตกต่างกันก็ได้แต่จะต้องใช้แทนเสียงพยัญชนะเสียงเดียวกัน ในทำนองเดียวกันรูปเขียนแทนเสียงพยัญชนะท้ายก็อาจเป็นรูปเดียวกันหรือแตกต่างกันก็ได้แต่จะต้องใช้แทนเสียงพยัญชนะเสียงเดียวกัน เช่น <เสรีจ>-<เสรีข>

เกี่ยวกับการปรากฏของคู่เทียบรูปสระแบบ <เ็-x>-<เ-x> ผู้วิจัยพบว่ามีลักษณะของคู่เทียบรูปสระที่ต้องอธิบายเพิ่มเติมคือ คู่เทียบรูปสระที่พบในกฎหมายตราสามดวงซึ่งเป็นเอกสารในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีลักษณะที่แตกต่างจากคู่เทียบรูปสระแบบ <เ็-x>-<เ-x> ที่พบในเอกสารอื่น ๆ กล่าวคือ ในเอกสารอื่น ๆ คำที่ใช้รูปเขียน <เ็-x> ซึ่งเป็นคู่เทียบรูปสระกับคำที่ใช้รูปเขียน <เ-x> จะใช้รูปเขียน <เ็-x> เพียงรูปเดียว ไม่มีการใช้รูปเขียน <เ็-x> แปรกับรูปเขียน <เ-x> เช่น

เจ็ด - เจต

เท็จ - เทศ

แต่ในกฎหมายตราสามดวงนั้นปรากฏว่าคำที่ใช้รูปเขียน <เ็-x> ซึ่งเป็นคู่เทียบรูปสระกับคำที่ใช้รูปเขียน <เ-x> จะใช้รูปเขียน <เ็-x> แปรกับรูปเขียน <เ-x> เช่น

เจ็ด ~ เจต - เจต

เท็จ ~ เทจ - เทศ

การปรากฏของคำในกฎหมายตราสามดวงดังที่ยกตัวอย่างมานี้ แม้จะมีใช้คู่เทียบรูปสระที่ผู้วิจัยนิยามไว้ข้างต้น แต่การปรากฏของคำดังกล่าวก็แสดงให้เห็นว่าความต่างของเสียงสระสั้นยาวน่าจะเป็นที่สังเกตเห็นได้เช่นเดียวกับการปรากฏของคู่เทียบรูปสระ ผู้วิจัยจึงนับว่าคำที่มีการปรากฏเช่นนี้เป็นคู่เทียบรูปสระแบบ <เ็-x>-<เ-x> ด้วย

1.2 คู่เทียบรูปสระในพยางค์เปิด หมายถึง คำสองคำที่มีรูปเขียนแทนเสียงสระต่างกัน แต่มีรูปเขียนแทนเสียงพยัญชนะต้นเป็นรูปเดียวกัน หรือคนละรูปที่เป็นพยัญชนะชุดเดียวกัน และมีรูปเขียนแทนเสียงวรรณยุกต์เป็นรูปเดียวกัน คู่เทียบรูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee ซึ่งเป็นคู่เทียบรูปสระในพยางค์เปิดมี 1 แบบ คือ คู่เทียบรูปสระแบบ <เ-ะ>-<เ-> เช่น เอะ-เอ

2. ประเภทของคู่เทียบรูปสระ

เพื่อให้สามารถมองเห็นอย่างชัดเจนว่า คำชนิดใดที่เป็นปัจจัยสำคัญในการเกิดความต่างของสระ ผู้วิจัยจึงจัดกลุ่มของคู่เทียบรูปสระตามประเภทของคำ 3 ประเภท คือ คำร่วมเชื้อสาย คำใหม่ และคำยืม ที่ปรากฏในคู่เทียบรูปสระโดยใช้อักษรย่อแทนประเภทของคำ ดังนี้

- ร หมายถึง คำร่วมเชื้อสาย
- ม หมายถึง คำใหม่
- ช หมายถึง คำยืม

อักษรย่อ 2 ตัว เช่น ร-ร ช-ม ที่ปรากฏร่วมกันเป็นการให้บอกประเภทของคำแต่ละคำในคู่เทียบรูปสระ มีความหมายว่าเป็นคู่เทียบรูปสระประเภทใด คู่เทียบรูปสระที่ปรากฏในข้อมูลมีทั้งหมด 6 ประเภท ได้แก่ ร-ร ร-ม ร-ช ม-ม ม-ช และ ช-ช อักษรย่อแต่ละคู่มีความหมายดังนี้

- ร-ร หมายถึง คู่เทียบรูปสระที่คำทั้งสองคำเป็นคำร่วมเชื้อสาย เช่น เห็น-เหน
- ร-ม หมายถึง คู่เทียบรูปสระที่คำหนึ่งเป็นคำร่วมเชื้อสาย อีกคำหนึ่งเป็นคำใหม่ เช่น ครก-โครก แทะ-แห
- ร-ช หมายถึง คู่เทียบรูปสระที่คำหนึ่งเป็นคำร่วมเชื้อสาย อีกคำหนึ่งเป็นคำยืม เช่น เอ็น-เอน เหาะ-หอ
- ม-ม หมายถึง คู่เทียบรูปสระที่คำทั้งสองคำเป็นคำใหม่ เช่น เคล็น-เคลน แทะ-แฮ

ม-ส หมายถึง คู่เทียบรูปสระที่ค่าหนึ่งเป็นค่าใหม่ อีกค่าหนึ่งเป็นค่าเดิม เช่น
 หล่อน-หลอน สด-โสน

ส-ส หมายถึง คู่เทียบรูปสระที่ค่าทั้งสองค่าเป็นค่าเดิม เช่น แทะ-แซ เกราะ-กรอ

3. การปรากฏของคู่เทียบรูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee

จากการพิจารณาข้อมูล ผู้วิจัยพบว่าคู่เทียบรูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee มีทั้งคู่เทียบรูปสระในพยางค์ปิด คือ คู่เทียบรูปสระแบบ <ē-x>-<e-x> และคู่เทียบรูปสระในพยางค์เปิด คือ คู่เทียบรูปสระแบบ <e-ะ>-<e-> เพื่อให้เห็นจำนวนคู่เทียบรูปสระและการปรากฏของคู่เทียบรูปสระอย่างชัดเจน ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเภท จำนวน และความถี่ของการปรากฏในเอกสารต่าง ๆ ของคู่เทียบรูปสระแบบ <ē-x>-<e-x> และแบบ <e-ะ>-<e-> ตามลำดับ

3.1 คู่เทียบรูปสระแบบ <ē-x> - <e-x> มีการปรากฏในเอกสารสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น 1 ฉบับ คือ กฎหมายตราสามดวง ปรากฏในเอกสารสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลางถึง 3 ฉบับ คือ สัพพะจะนะพะสาไท พจนานุกรม ร.ศ.110 และพจนานุกรม ร.ศ.120 และปรากฏในเอกสารสมัยปัจจุบันทั้ง 2 ฉบับ คือ พจนานุกรม พ.ศ.2470 และ พจนานุกรม พ.ศ.2525

ประเภท จำนวน และความถี่ของการปรากฏของคู่เทียบรูปสระแบบ <ē-x>-<e-x> ในเอกสารทั้ง 5 ฉบับดังแสดงในตารางที่ 9

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 9 : แสดงประเภท จำนวน และความถี่ของการปรากฏ
ของคู่เทียบรูปสระแบบ <เ-็x>-<เ-x>

แบบของ คู่เทียบ รูปสระ	ประเภท ของคู่เทียบ รูปสระ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวนคู่เทียบรูปสระที่ปรากฏในเอกสาร					
				รัตน.ต้น กม. 3ดวง	รัตน.กลาง		ปัจจุบัน		
					สีพะ	พจน.	พจน.	พจน.	พจน.
<เ-็x>-<เ-x>	ร-ร	1	2.00	-	1	-	-	-	-
	ร-ม	4	8.20	-	3	2	1	1	3
	ร-ช	16	32.70	1	4	7	7	9	10
	ม-ม	4	8.20	-	2	-	1	1	-
	ม-ช	11	22.40	-	2	4	4	8	7
	ช-ช	13	26.50	2	3	5	6	6	5
รวม		49		3	15	18	19	25	25

จากตารางที่ 9 จะเห็นว่าคู่เทียบรูปสระแบบ <เ-็x>-<เ-x> มีจำนวนทั้งสิ้น 49 คู่*
ซึ่งจำแนกประเภทของคู่เทียบรูปสระได้เป็น 6 ประเภท ได้แก่

- ร-ร ปรากฏ 1 คู่ คือ <เห็น>-<เหน>
 ร-ม ปรากฏ 4 คู่ เช่น <เล็ก>-<เล็ก>
 ร-ช ปรากฏ 16 คู่ เช่น <เบ็ด>-<เบส>
 ม-ม ปรากฏ 4 คู่ เช่น <เคล็น>-<เคลน>
 ม-ช ปรากฏ 11 คู่ เช่น <เข็ด>-<เขด>
 ช-ช ปรากฏ 13 คู่ เช่น <เค็จ>-<เคช่น>

* ข้อมูลที่เป็นคู่เทียบรูปสระทั้งหมดนี้ได้จากภาคผนวก ก

ประเภทของคู่เทียบรูปสระที่มีการปรากฏมากที่สุด คือ คู่เทียบรูปสระประเภท ร-ฮ ซึ่งปรากฏจำนวน 16 คู่ คิดเป็นร้อยละ 32.70 ของจำนวนคู่เทียบรูปสระแบบ <เ-็>-<เ-ข> ทั้งหมด นอกจากนี้คู่เทียบรูปสระประเภทนี้ยังเป็นคู่เทียบรูปสระที่ปรากฏในเอกสารแต่ละฉบับมากกว่าคู่เทียบรูปสระประเภทอื่น ๆ

ในจำนวนคู่เทียบรูปสระแบบ <เ-็>-<เ-ข> ทุกประเภท มีคู่เทียบรูปสระประเภทที่ประกอบด้วยคำสัมผัสเป็นจำนวนมากที่สุด คือ 40 คู่ คิดเป็นร้อยละ 81.63 ของจำนวนคู่เทียบรูปสระแบบ <เ-็>-<เ-ข> ทั้งหมด

การปรากฏของคำสัมผัสในคู่เทียบรูปสระแบบ <เ-็>-<เ-ข> เป็นจำนวนมากถึงร้อยละ 81.63 แสดงให้เห็นว่าคำสัมผัสน่าจะเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้สามารถมองเห็นความต่างของสระสั้นยาว e-ee ในพยางค์ปิด

คู่เทียบรูปสระแบบ <เ-ะ>-<เ-> มีการปรากฏในเอกสารสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง สองฉบับ คือ พจนานุกรม ร.ศ.110 และ พจนานุกรม ร.ศ.120 และปรากฏในเอกสารสมัยปัจจุบันทั้งสองฉบับ คือ พจนานุกรม พ.ศ.2470 และพจนานุกรม พ.ศ.2525

ประเภท จำนวน และความถี่ของการปรากฏของคู่เทียบรูปสระแบบ <เ-ะ>-<เ-> ดังแสดงในตารางที่ 10

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 10 : แสดงประเภท จำนวน และความถี่ของการปรากฏ
ของคู่เทียบรูปสระแบบ <เ-ะ>-<เ->

แบบของ คู่เทียบ รูปสระ	ประเภท ของคู่เทียบ รูปสระ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวนคู่เทียบรูปสระที่ปรากฏในเอกสาร				
				รัตน.กลาง			ปัจจุบัน	
				สระ	พจน.	พจน.	พจน.	พจน.
					110	120	2470	2525
<เ-ะ>-<เ->	ม-ม	5	62.50	-	1	1	2	3
	ม-ช	2	25.00	-	-	-	1	1
	ช-ช	1	12.50	-	-	-	-	1
รวม		8		-	1	1	3	5

จากตารางที่ 10 จะเห็นว่าคู่เทียบรูปสระแบบ <เ-ะ>-<เ-> มีจำนวนทั้งสิ้น 8 คู่ ซึ่งจำแนกประเภทของคู่เทียบรูปสระได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่

ม-ม ปรากฏ 5 คู่ เช่น <เพะ>-<เพ>

ม-ช ปรากฏ 2 คู่ เช่น <เมะ>-<เม>

ช-ช ปรากฏ 1 คู่ คือ <เตะ>-<เต>

ประเภทของคู่เทียบรูปสระที่มีการปรากฏมากที่สุด คือ คู่เทียบรูปสระประเภท ม-ม ซึ่งปรากฏจำนวน 5 คู่ คิดเป็นร้อยละ 62.50 ของจำนวนคู่เทียบรูปสระแบบ <เ-ะ>-<เ-> ทั้งหมด และคู่เทียบรูปสระประเภท ม-ม ยังเป็นคู่เทียบรูปสระประเภทที่มีการปรากฏในเอกสารแต่ละฉบับมากกว่าคู่เทียบรูปสระประเภทอื่น ๆ

ในจำนวนคู่เทียบรูปสระแบบ <เ-ะ>-<เ-> ทุกประเภท มีคู่เทียบรูปสระประเภทที่ประกอบด้วยคำใหม่เป็นจำนวนมากที่สุด คือ 7 คู่ คิดเป็นร้อยละ 87.50 ของจำนวนคู่เทียบรูปสระแบบทั้งหมด

การที่คำใหม่จำนวนมากถึงร้อยละ 87.50 ปรากฏในคู่เทียบรูปสระแบบ <เ-ะ>-<เ-> แสดงให้เห็นว่าการสร้างคำใหม่ใช้ในภาษาไทยทำให้สามารถมองเห็นความต่างของสระสั้นยาว e-ee ในพยางค์เปิด

เมื่อพิจารณาสมัยที่มีการปรากฏของคู่เทียบรูปสระจะพบว่า คู่เทียบรูปสระแบบ <เ-x>-<เ-x> มีการปรากฏครั้งแรกในกฎหมายตราสามดวงซึ่งเป็นเอกสารในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น คู่เทียบรูปสระแบบนี้ปรากฏในเอกสารสมัยต่อมาโดยมีการปรากฏอย่างต่อเนื่องในเอกสารทุกฉบับ ส่วนคู่เทียบรูปสระแบบ <เ-ะ>-<เ-> มีการปรากฏครั้งแรกในพจนานุกรม ร.ศ. 110 ซึ่งเป็นเอกสารสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง และมีการปรากฏในเอกสารฉบับต่อมาอย่างต่อเนื่อง ระยะเวลาที่มีการปรากฏของคู่เทียบรูปสระทั้งสองแบบแสดงอย่างชัดเจนดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 11 : แสดงระยะเวลาที่มีการปรากฏของคู่เทียบรูปสระแบบ <เ-x>-<เ-x> และ <เ-ะ>-<เ->

แบบของ คู่เทียบรูปสระ	สุโขทัย	อยุธยา	รัตน. ต้น		รัตน. กลาง			ปัจจุบัน	
			กม. 3ดวง	จม. ร.3	สีพะ	พจน. 110	พจน. 120	พจน. 2470	พจน. 2525
<เ-x>-<เ-x>	-	-	3	-	15	18	19	25	25
<เ-ะ>-<เ->	-	-	-	-	-	1	1	3	5

สำหรับประเภทของคำที่ปรากฏในคู่เทียบรูปสระแบบ <เ-x>-<เ-x> และคู่เทียบรูปสระแบบ <เ-ะ>-<เ-> นั้นปรากฏว่าคำร่วมเชื้อสาย คำใหม่ และคำยืม มีการปรากฏดังแสดงในตารางที่ 12

ตารางที่ 12 : แสดงการปรากฏของคำร่วมเชื้อสาย คำใหม่ และคำยืมในคู่เทียบรูปสระ
แบบ <เี-x>-<เ-x> และ แบบ <เ-ะ>-<เ->

แบบของ คู่เทียบรูปสระ	จำนวน คู่เทียบรูปสระ ทั้งหมด	จำนวนคู่เทียบรูปสระที่มี การปรากฏของคำ 3 ประเภท		
		ร่วม	ใหม่	ยืม
<เี-x>-<เ-x>	49	21	19	40
<เ-ะ>-<เ->	8	-	7	3
รวม	57	21	26	43

จากตารางที่ 12 จะเห็นว่าคำยืมมีการปรากฏในคู่เทียบรูปสระจำนวนมากที่สุด คือ ปรากฏในคู่เทียบรูปสระจำนวน 43 คู่ คิดเป็นร้อยละ 75.43 ของจำนวนคู่เทียบรูปสระทั้งหมด

เมื่อพิจารณาเฉพาะคู่เทียบรูปสระที่มีการปรากฏของคำยืมก็จะพบว่า คำยืมจากภาษาต่าง ๆ มีการปรากฏในคู่เทียบรูปสระแบบ <เี-x>-<เ-x> และคู่เทียบรูปสระแบบ <เ-ะ>-<เ-> ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 13 : แสดงการปรากฏของคำยืมจากภาษาต่าง ๆ ในคู่เทียบรูปสระ
แบบ <เี-x>-<เ-x> และแบบ <เ-ะ>-<เ->

แบบของ คู่เทียบรูปสระ	จำนวนคู่เทียบ ที่มีคำยืม	ภาษาที่มาของคำยืม							
		บาลีสัน	เขมร	มอญ	มลายู	จีน	ญี่ปุ่น	อังกฤษ	อื่น
<เี-x>-<เ-x>	40	30	12	-	1	-	1	3	-
<เ-ะ>-<เ->	3	1	1	1	-	1	-	-	-
รวม	43	31	13	1	1	1	1	3	-

จากตารางที่ 13 จะเห็นว่า คำศัพท์ภาษาบาลีสันสกฤตมีการปรากฏในคู่เทียบรูปสระมากที่สุด คือ ปรากฏในคู่เทียบรูปสระจำนวน 31 คู่ คิดเป็นร้อยละ 72.09 ของคู่เทียบรูปสระที่มีคำศัพท์ทั้งหมด

อภิปรายการเกิดความต่างของเสียงสระสั้นยาว e-ee

ตามที่ผู้วิจัยได้ตั้งสมมุติฐานในการศึกษาเรื่องนี้ไว้สองประการคือ ความต่างด้านความสั้นยาวของเสียงสระ e-ee ไม่ปรากฏในภาษาไทยก่อนสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น และการเกิดความต่างด้านความสั้นยาวของสระ e-ee มีปัจจัยที่สำคัญเนื่องมาจากการยืมคำภาษาต่างประเทศเข้ามาในภาษาไทย โดยผู้วิจัยใช้หลักฐานที่เป็นรูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee ในเอกสาร 5 สมัย ในตอนนั้นผู้วิจัยจะได้อภิปรายผลการศึกษากับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ดังนี้

ผู้วิจัยพบว่า รูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee ปรากฏในเอกสารสมัยต่าง ๆ ดังนี้

1. สมัยสุโขทัย มีรูปเขียนที่ใช้แทนเสียงสระ e-ee ปรากฏเพียงรูปเดียว คือ รูปสระ <e> ซึ่งเป็นรูปสระที่ปรากฏทั้งในคำพยางค์เปิดโดยปรากฏเป็นรูปเขียน <e> เช่น รูปเขียนแทนเสียงสระในคำ *ทะเล เจดีย์* และปรากฏในคำพยางค์ปิดโดยปรากฏเป็นรูปเขียน <e-x> เช่น รูปเขียนแทนเสียงสระในคำ *เกว เกบ* เป็นต้น

การปรากฏของรูปสระเพียงรูปเดียวนี้น่าจะช่วยให้ยืนยันสมมุติฐานของลี้ที่ว่า เสียงสระ *e ไม่มีความต่างของเสียงสั้นยาวมาแต่เดิม เพราะหากว่ามีความต่างของเสียงสั้นยาวรูปเขียนที่ปรากฏในสมัยนี้ก็ควรจะมีสองรูปมิใช่รูปเดียวดังที่ปรากฏในข้อมูล

2. สมัยอยุธยา รูปเขียนที่ใช้แทนเสียงสระ e-ee มีลักษณะการปรากฏที่แปลกไปจากที่เคยปรากฏในสมัยสุโขทัย คือ ในประวัติภาษาบาลีผู้วิจัยพบว่าในคำพยางค์ปิดมีการใช้รูปเครื่องหมายต่าง ๆ ร่วมกับรูปเขียนแทนเสียงสระ <e-x> ได้แก่ เครื่องหมายฝนทอง ไม้โท และไม้หันอากาศ คำที่มีการใช้เครื่องหมายเหล่านี้ ได้แก่ *สำเนา สเดจ สมเดจ เหล็ก เบ็ด*

เร็ว ทั้งนี้คำสามคำแรกเป็นคำสีมภาษาเขมร ส่วนคำสามคำหลังเป็นคำร่วมเชื้อสาย นอกจากคำเหล่านี้จะมีการใช้รูปเครื่องหมายต่าง ๆ ร่วมกับรูปเขียนแทนเสียงสระแล้ว ยังมีการใช้รูปเขียน <e-x> โดยไม่ปรากฏเครื่องหมายอื่นด้วย คือ

สำเรจ ~ สำเรจ

สเดจ ~ สเดจ

เหล็ก ~ เหลก

ส่วนในเอกสารโบราณซึ่งเป็นเอกสารสมัยอยุธยาเช่นกัน ผู้วิจัยพบว่าคำที่ใช้รูปเครื่องหมายไม้หันอากาศร่วมกับรูปเขียน <e-x> คือ *ชมเห็ง* ~ *ชมเหง*

เมื่อพิจารณาการใช้รูปเครื่องหมายในภาษาเขมรก็จะเห็นว่า ในภาษาเขมรจะใช้เครื่องหมายฝนทองประกอบกับรูปสระเพื่อทำให้สระกลายเป็นเสียงสั้น (อาภาพรณ วรณโชติ, 2529) เช่น *จ่ง ก่ง ฎาจ๋ ฎุฎาจ๋* ผู้วิจัยพบว่ารูปสระ <e-x> ที่พบในคำสีมภาษาเขมรล้วนแต่เป็นคำที่มีรูปสระเดิมในภาษาเขมรเป็น <e> อย่างไรก็ดี ไม่ปรากฏว่าในภาษาเขมรมีการใช้รูปเครื่องหมายฝนทองร่วมกับรูปเขียนที่ตรงกับรูปสระ <e-x> ในภาษาไทย การใช้รูปเครื่องหมายฝนทองร่วมกับรูปเขียน <e-x> ในคำสีมภาษาเขมร ดังที่ปรากฏในคำว่า *สมเดจ* *สเดจ* *สำเรจ* นั้นจึงยังไม่อาจจะยืนยันให้แน่ชัดว่าเป็นการแสดงว่าคำนั้นเป็นคำที่มีเสียงสระสั้น

ส่วนคำร่วมเชื้อสาย *เหล็ก* *เบ็ด* *เร็ว* และคำใหม่ *ชมเห็ง* ซึ่งมีการใช้ไม้หันอากาศและไม้โทร่วมกับรูปเขียน <e-x> ก็ยังคงไม่ทราบแน่ชัดเช่นกันว่ามีการใช้เครื่องหมายเหล่านี้เพื่อแสดงลักษณะอะไร อย่างไรก็ดี ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการที่มีการใช้รูปเครื่องหมายใด ๆ ร่วมกับรูปสระน่าจะมีเหตุผลของการใช้ด้วย มิใช่เป็นการใช้เครื่องหมายต่าง ๆ นานาโดยเนื่องจากความไม่รู้หรือเป็นการใช้ผิดเท่านั้น เพราะหากไม่มีการใช้เลยก็เป็นการดีอยู่แล้วไม่ได้ทำให้เกิดความสับสนในการใช้ภาษาแต่อย่างใด การที่ปรากฏเครื่องหมายเหล่านี้ร่วมกับรูปสระ <e-x> ทำให้ผู้วิจัยคิดว่า อาจจะมีการสังเกตเห็นลักษณะบางอย่างที่จำเป็นจะต้องใช้เครื่องหมายร่วมกับรูปเขียนแทนเสียงสระเพื่อแสดงลักษณะนั้น เพื่อให้รูปเขียนสามารถจำแนกคำที่มีลักษณะต่างกันได้

3. สมัศจรรย์โกสินทร์ตอนต้น รูปเขียนแทนเสียงสระ e-ee มีการปรากฏแปลกไปจากเดิมมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ

3.1 คำที่เป็นคำเดียวกันจำนวนหนึ่งมีการใช้รูปเขียนสองรูปแปรอิสระกันเมื่อปรากฏในเอกสารฉบับเดียวกัน คำที่ใช้รูปเขียนสองรูปแปรกันปรากฏในเอกสารทั้งสองฉบับในสมัยนี้ คือ

3.1.1 กฎหมายตราสามดวง มีคำร่วมเชื้อสาย คำใหม่และคำยืม ที่ใช้รูปเขียนสองรูปแปรกันในคำคำเดียวกัน ดังนี้

คำร่วมเชื้อสาย : เจด~เจ็ด เดจ~เดจ้ เบด~เอ็ด เปน~เป็น

เฮน~เฮ็น เลบ~เล็บ เหน~เห็น

คำใหม่ : เบดเสจ~เบดเสจ้

คำยืม : บำเนจ~บำเนจ้/บำเนจ้ สำเรจ~สำเรจ้

เดด~เด็ด/เดจ้ เทจ~เทจ้/เทจ้/เทจ้

เสดจ~เสดจ้/เสดจ้ เสรจ~เสรจ้

3.1.2 จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 มีคำร่วมเชื้อสาย และคำยืมที่ใช้รูปเขียนสองรูปแปรกันในคำคำเดียวกัน ดังนี้

คำร่วมเชื้อสาย เปน~เป็น เกบ~เก็บ เจด~เจ็ด เบด~เบจ้

เมด~เมจ้ เรว~เร้ว/เร้ว

คำยืม เสดจ~เสดจ้ สำเรจ~สำเรจ้ เดช~เดจ้

สมเดจ~สมเดจ้/สมเดจ้/สมเดจ้ เสรจ~เสรจ้

รูปเครื่องหมายที่ใช้ร่วมกับรูปเขียนแทนเสียงสระ <e-x> ในคำที่อยู่ทางขวาของเครื่องหมาย ~ มีหลายรูป ได้แก่ <เ็-x> <เ็-x> <เ็-x> <เ็-x> <เ็-x>

3.2 ค่าคนละคำใช้รูปเขียนแทนเสียงสระคนละรูป การใช้รูปเขียนของคำในลักษณะนี้ปรากฏเฉพาะในกฎหมายตราสามดวงเท่านั้น คำที่มีการใช้รูปเขียนเช่นนี้ คือ

เจ็ด	-	เจต (เจตสิก)
เท็จ/เท็จ/เท็จ	-	เทศ (นิกเทศ)

ผู้วิจัยพบว่าคำทางซ้ายนั้นนอกจากจะใช้รูปเขียน <เจ็ด> แล้ว ยังมีการใช้รูปเขียน <เจต> แปรกันด้วยด้วย คือ เจ็ด ~ เจต และ เท็จ/เท็จ/เท็จ ~ เทจ

เมื่อพิจารณาการใช้รูปเครื่องหมายต่าง ๆ ร่วมกับรูปเขียน <เจ็ด> ในสมัยนี้ ผู้วิจัยคิดว่ารูปเครื่องหมายเหล่านี้ น่าจะถูกใช้เพื่อจำแนกลักษณะบางประการ ซึ่งอาจจะเป็นลักษณะใดลักษณะหนึ่งดังต่อไปนี้

ก. จำแนกคำสมาให้ต่างจากคำไทย

เนื่องจากปรากฏว่าคำสมาจำนวนหนึ่งมีการใช้รูปเครื่องหมายต่าง ๆ ร่วมกับรูปเขียน <เจ็ด> จึงน่าจะคิดได้ว่ารูปเครื่องหมายเหล่านี้ อาจแสดงการเป็นคำสมาก็ได้ในตอนต้น ๆ โดยที่หลังจากนั้นอาจมีการแปรเปลี่ยนไปแสดงเสียงสระที่ต่างออกไปจากเดิม

ข. จำแนกคำพ้องรูป

ผู้วิจัยพบว่าในกฎหมายตราสามดวงมีคำจำนวนหนึ่งที่มีรูปพ้องกัน ได้แก่

เมคกรวด	เมคตา
เลกน้อย	เลกชั้น
เอนใหญ่	เอียงเอน
ด้ายเขค	ขอบเขค

เมื่อพิจารณาคำในรายการข้างต้นจะเห็นว่าคำในแถวซ้ายและคำในแถวขวามีรูปเขียนเหมือนกันทั้งรูปพยัญชนะต้น รูปสระ และรูปพยัญชนะท้าย แต่เมื่อพิจารณารูปปัจจุบันของคำเหล่านี้ก็จะพบว่าคำในแถวซ้ายมีการเปลี่ยนแปลงการใช้รูปเขียนแทนเสียงสระคือ เปลี่ยนไปใช้รูปเขียน <เ็> <เ็> แทนรูป <เ> <เ> ในขณะที่คำในแถวขวายังคงใช้รูปเขียน <เ> <เ> การที่คิดว่ารูปเขียน <เ็> หรือ <เ> ที่มีเครื่องหมายต่าง ๆ ถูกใช้เพื่อจำแนกคำพ้องรูปก็อาจจะเป็นไปได้

ค. จำแนกคำที่มีเสียงสระต่างกัน

เมื่อพิจารณาคำที่มีการใช้รูปเครื่องหมายต่าง ๆ ประกอบรูปเขียน <เ> ก็พบว่าคำส่วนมากเป็นคำร่วมเชื้อสายและคำยืมซึ่งมีลักษณะที่น่าสนใจ คือ ในกรณีของคำร่วมเชื้อสาย ถ้าหากเราเชื่อตามสมมติฐานของลีที่ว่าสระ *e เป็นสระเสียงสั้น คำร่วมเชื้อสายก็น่าจะต้องมีเสียงสั้นมาแต่เดิมด้วย ส่วนกรณีของคำยืมนั้นผู้วิจัยพบว่าคำยืมทั้งหมดเป็นคำที่มาจากคำในภาษาเดิมที่มีสระเป็นเสียงยาว

เมื่อพิจารณาคำยืมที่ปรากฏในคู่เทียบรูปสระแบบ <เ็>-<เ> ที่มีคำหนึ่งเป็นคำยืม ผู้วิจัยพบว่าคำยืมที่ปรากฏมากที่สุดก็คือ คำยืมภาษาบาลีสันสกฤต ซึ่งเมื่อพิจารณาลักษณะของเสียงสระเอในภาษาบาลีสันสกฤตก็จะพบว่า โดยปกติเสียงสระเอในภาษาบาลีสันสกฤตเป็นเสียงยาว แต่จะออกเสียงเป็นเสียงสั้นก็ต่อเมื่อปรากฏในคำที่มีตัวสะกดและตัวตามเท่านั้น *

* ปรีชา ทิชนพงศ์ (2534:18-19) กล่าวถึงการออกเสียงสระเอและสระโในภาษาบาลีสันสกฤตว่า โดยปกติจะออกเสียงยาวแต่ถ้าไปปรากฏในคำที่มีตัวสะกดตัวตามก็จะออกเสียงสั้น เช่น

คำ	สระ	เสียงสั้น/ยาว
เดโ	เอ, โ	ยาว
เมตดา	เอ	สั้น
โอรุ	โ	สั้น

ผู้วิจัยพบว่ามีคำศัพท์จากภาษาบาลีสันสกฤตที่ใช้รูปเขียน <e-x> จำนวน 29 คำที่ปรากฏในคู่เทียบรูปสระแบบ <e-x>-<e-x> นั้น ในจำนวนนี้เป็นคำที่มีตัวสะกดตัวตาม 9 คำ ซึ่งพบว่าคำเหล่านี้เป็นคำที่มีเสียงสระเดิมในภาษาเป็นเสียงสระเอ ซึ่งในทางสัทศาสตร์ควรจะออกเสียงสระเป็นเสียงสั้น และเมื่อภาษาไทยยืมมาใช้ก็ควรจะใช้รูปเขียนแทนเสียงสระสั้น คือ รูปเขียน <e-x> แต่คำเหล่านี้กลับใช้รูปเขียน <e-x> ซึ่งน่าจะเป็นรูปเขียนแทนเสียงสระยาว ผู้วิจัยได้พบอีกว่ามีคำภาษาบาลีสันสกฤต 4 คำที่ปรากฏในคู่เทียบรูปสระแบบ <e-x>-<e-x> คือ *เทจ เวจ เพช/เพชร* และ *เทญ* เป็นคำที่ใช้รูปเขียน <e-x> อย่างไรก็ตาม คำทั้ง 4 คำนี้เป็นคำที่ได้มีเสียงสระในภาษาเดิมเป็นเสียงสระเอ หากเป็นคำที่มีเสียงสระอื่น คือ *เทจ เวจ เพช/เพชร* มีเสียงสระอะ ส่วน *เทญ* มีเสียงสระอิ

การใช้รูปเขียนแทนเสียงสระในการถอดถอดคำภาษาบาลีสันสกฤตเช่นนี้ ทำให้ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า แม้ว่าในทางสัทศาสตร์เสียงสระเอในภาษาบาลีสันสกฤตจะมีทั้งเสียงสั้นและเสียงยาว แต่การที่คนไทยเขียนคำภาษาบาลีสันสกฤตที่มีเสียงสระในภาษาเดิมเป็นเสียงสระเอด้วยรูปเขียน <e-x> เพียงรูปเดียว ก็คงจะเนื่องจากการที่ทราบคืออยู่แล้วว่าเสียงสระเอในภาษาบาลีสันสกฤตนั้นโดยปกติจะเป็นสระเสียงยาว แต่อาจออกเสียงสั้นได้ในกรณีที่มีตัวสะกดตัวตามเท่านั้น จึงเลือกใช้รูปเขียนที่ควรจะใช้เขียนแทนสระเสียงยาวเพียงรูปเดียวในการเขียนคำศัพท์ภาษาบาลีสันสกฤตที่มีเสียงสระในภาษาเดิมเป็นเสียงสระเอ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงตั้งข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับความต่างของเสียงสระสั้นยาว e-ee ดังนี้

1. การเกิดความต่างของสระสั้นยาว e-ee ในภาษาไทยอาจเป็นไปได้ตามการสันนิษฐานของลี้ที่ว่า คำศัพท์ภาษาบาลีสันสกฤตมีส่วนทำให้เกิดความต่างในเรื่องเสียงสั้นยาวของสระ e-ee ในลักษณะที่ว่า คำศัพท์ภาษาบาลีสันสกฤตทำให้เห็นความแตกต่างของเสียงสั้น e ซึ่ง เป็นลักษณะทางสัทศาสตร์ของเสียงสระหน้า-กลาง ในคำดั้งเดิมของภาษาไทย และเสียงยาว ee ในคำศัพท์ภาษาบาลีสันสกฤต

2. เมื่อมีการขีมหาภาษาบาลีสันสกฤตมาใช้แล้ว ทำให้ปรากฏเสียงสระชาวในภาษาไทย ก็อาจจะมีความต้องการแสดงเสียงสระสั้นในคำอื่น ๆ ที่ไม่ใช่คำขีมหาภาษาบาลีสันสกฤตก็ได้ จึงมีการใช้รูปเครื่องหมายไม้ไต่คู้เพื่อแสดงสระเสียงสั้นโดยเริ่มปรากฏในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

แม้ว่าการใช้รูปเขียนแทนเสียงสระในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจะมีความสับสนอยู่ แต่การปรากฏของคู่เทียบรูปสระเป็นเครื่องยืนยันว่าในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นคนไทยคงจะมองเห็นว่าความสั้นยาวของเสียงสระ e-ee มีนัยสำคัญทางภาษาแล้ว จึงคิดประดิษฐ์รูปเขียนเพื่อใช้แทนเสียงสระสั้นขึ้นมาอีกรูปหนึ่งให้ต่างจากรูปเขียนที่มีอยู่เดิม โดยการใส่รูปเครื่องหมายหนึ่งร่วมกับรูปเขียน <e-x> ที่มีอยู่แล้ว แต่เนื่องจากสมัยนี้เป็นระยะเวลาที่เพิ่งจะเริ่มใช้รูปเขียนใหม่ก็อาจจะทำให้มีการใช้รูปเขียนที่สับสนกันอยู่ดังได้กล่าวแล้วข้างต้น

ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลางจนถึงสมัยปัจจุบัน แม้ว่าจะยังคงมีคำบางคำที่ใช้รูปเขียนในคำเดียวกันสองรูป คือ ใช้ทั้งรูปเขียน <e-x> และ <ė-x> แต่การปรากฏของคำเดียวกันที่ใช้รูปเขียนสองรูปก็มีน้อยลงมาก นอกจากนั้นคำที่เคยใช้รูปเขียนสองรูปแปรกันก็เปลี่ยนมาใช้รูปเขียน <ė-x> ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีการใช้รูปเขียน <ė-x> ในภาษาไทยอย่างแน่นอนแล้ว เนื่องจากมีการจัดทำพจนานุกรม นอกจากนั้นคำขีมหาหรือคำใหม่ที่เพิ่งปรากฏในภาษาไทยในสมัยนี้ หากเป็นคำที่มีเสียงสระสั้นก็จะใช้รูปเขียน <ė-x> ซึ่งเป็นการเขียนตามเสียงที่ได้ยินอย่างแท้จริง

การที่คู่เทียบรูปสระแบบ <e-x>-<ė-x> ประเภทที่มีคำหนึ่งเป็นคำขีมหาปรากฏมากกว่าคู่เทียบรูปสระแบบ <e-x>-<ė-x> ประเภทอื่น ๆ ประกอบกับการปรากฏของคำขีมหาบาลีสันสกฤตจำนวนมากในคู่เทียบรูปสระที่มีคำหนึ่งเป็นคำขีมหา ทำให้เห็นว่าคำขีมหาจากภาษาบาลีสันสกฤตน่าจะเป็นสิ่งที่ทำให้สามารถมองเห็นความต่างของสระสั้นยาว e-ee ได้อย่างชัดเจน และนั่นก็หมายความว่าความต่างของเสียงสระสั้นยาว e-ee เป็นความต่างที่มีนัยสำคัญในภาษาไทย

สำหรับการปรากฏความต่างของเสียงสั้นยาวนั้นอาจกล่าวได้ว่า แม้จะมีร่องรอยว่ามี การสังเกตเห็นความสั้นและความยาวของเสียงสระก่อนสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นก็ตาม แต่ความชัดเจนว่ามีความแตกต่างที่มีนัยสำคัญนั้นอยู่ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลางเป็นต้นมา